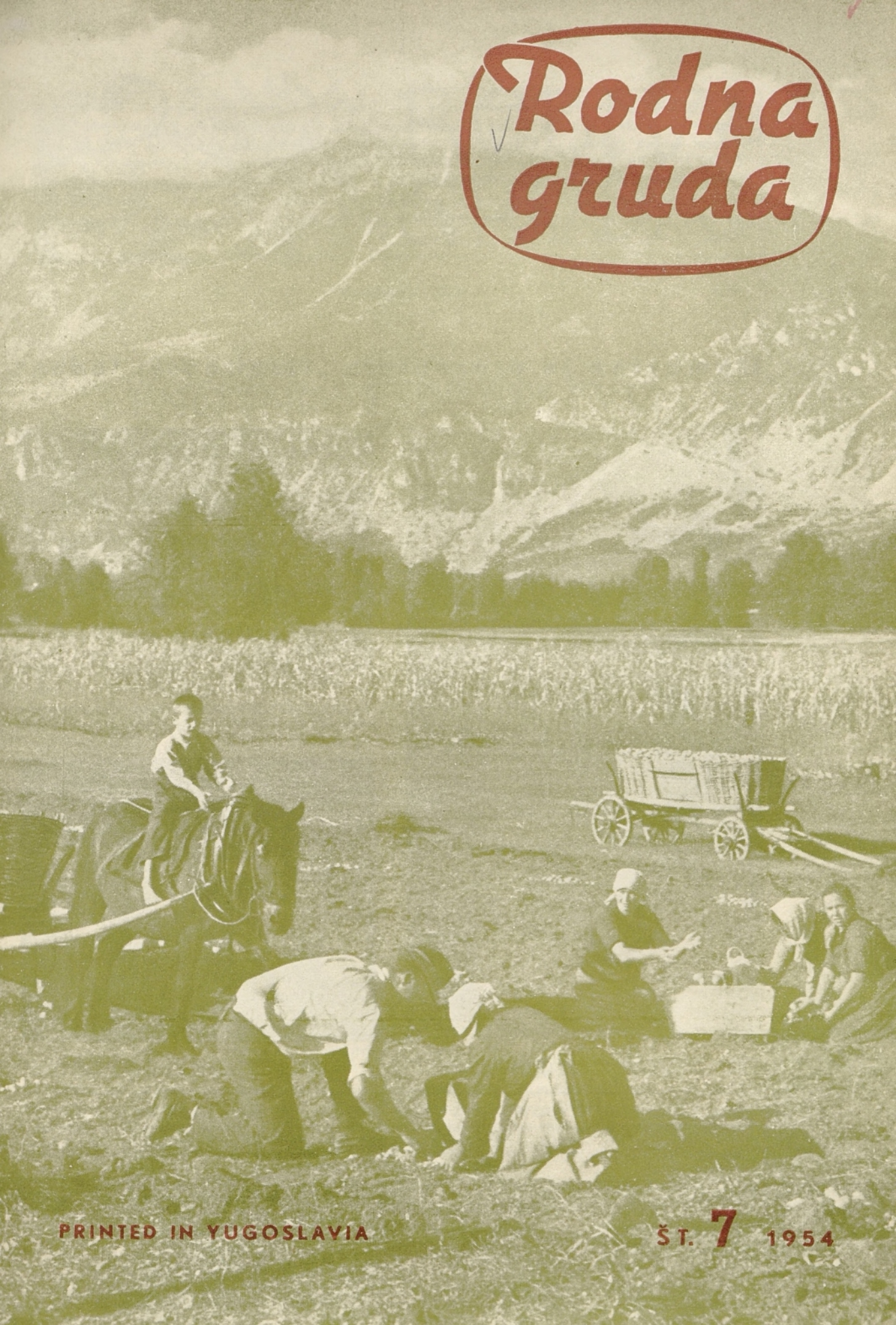

Rodna gruda

PRINTED IN YUGOSLAVIA

ŠT. 7 1954

IZ VSEBINE: Tomo Brejc: Enotnost, bratstvo — Marička Žnidaršič: Moja zemlja — Domovina je praznovala Izseljenski teden — Ina Slokan: Otroci naših rojakov, rudarjev iz Francije pod toplim soncem sinjega Jadrana — V Jugoslaviji je zasedal svetovni kongres za zaščito otrok — Vida Brest: To je bil Borček — Po domači deželi — Cvetko A. Kristan: Jože Zavertnik — prvobornik med naprednimi ameriškimi Slovenci — Na gredah slovenske kulture in prosvete — Domovina na tujih tleh — Nekaj vprašanj iz socialnega zavarovanja — Mladi rod — Kotiček za žene — Josip Jurčič: Juriy Kozjak, slovenski janičar (nadaljevanje) — Naslovna slika: Jesen je prišla.

Domovina je praznovala „Izseljenski teden“

V imenu Kalifornijčanov sta pred ploščo položila lep venec rojaka Vincent Pink in Frenk Alesch

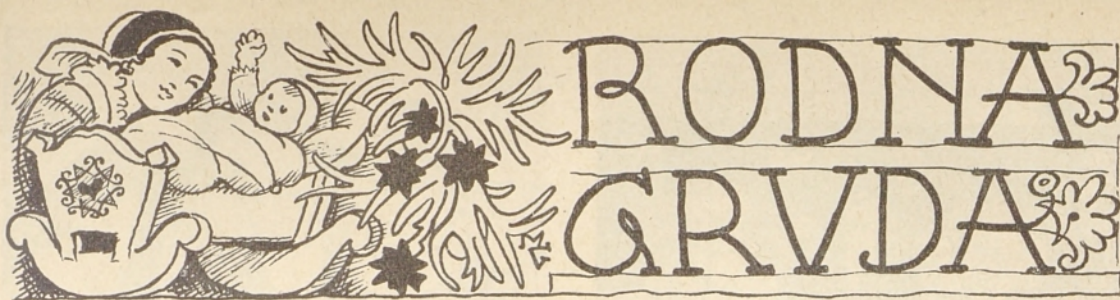
Rojaki na poti proti Adamičevi rojstni hiši: od leve proti desni: Franc Kurinčič, Tončka Štolfa, Viki Poljšakova, Lojze Zdravje in Minka Alescheva

Z zaključne prireditve v Zagrebu. S celjem so bili nastopili vodje vseh skupin, ki so nastopile

Izhaja desetkrat na leto. — Poština plačana v gotovini. — Naročnina: ZDA letno 2 dolarja, polletno 1 dolar. — Francija: letno 500 frankov, polletno 250 frankov. — Belgija: letno 70 frankov, polletno 35 frankov. — Holandija: letno 5 guld., polletno 2.50 guld. — Zah. Nemčija: letno 8.40 mark, polletno 4.20 mark. — Argentina: letno 2 dol., polletno 1 dol. — Jugoslavija: letno 500 din, polletno 250 din. — Uredništvo in uprava: Slovenska izseljenska matica, Ljubljana, Cankarjeva cesta 5/1.

TOMO BREJC:

ENOTNOST, BRATSTVO

»POTOMCI, OSTANITE EDINI,
DA ZAMAN NISMO NASO KRI PRELILI...«

(Nagrobni napis na pokopališču v Bohinju,
branilcem slovenske zemlje.)

»Divide et impera« — »razdeli in vladaj« — je bilo vedno geslo vseh zaslužnjevancev malih narodov in delovnih ljudi. Kadar jih drugače niso mogli podjarmiti, so zasejali mednje neslogo.

Na ta način je protiljudskim voditeljem stare Jugoslavije uspelo, da so držali oblast v rokah celih triindvajset let. Ščuvali so vsevprek: delavce proti delavcem, kmete proti delavcem in obratno, poskušali so ustvariti čim globlji prepad med delavci in inteligenco, hujskali so narode Jugoslavije drugega proti drugemu itd.

Ko so leta 1941 okupatorji zasedli Jugoslavijo, je njihov hlapec Pavelič takoj organiziral srdito preganjanje pravoslavnih Srbov, da bi po njihovi zapovedi čimbolj razdvojil Srbe in Hrvate.

Toda narodi Jugoslavije se niso dali prešlepti. Le majhen del je sledil fašistom in še od teh mnogi iz nevednosti in neznanja. Večina ljudstva je sledila maršalu Titu, ki se je boril za enotnost naših narodov in delovnih ljudi že mnogo let pred vojno. Enotnost delovnih ljudi, dosežena že pred vojno, je postala v času narodnoosvobodilne vojne temeljni kamen najbolj veličastne zgradbe enotnosti in bratstva — vsenarodne organizacije Osvobodilne fronte Slovenije.

Danes so narodi Jugoslavije močni prav zato, ker so enotni.

Tudi naši rojaki so se v deželah, kjer prebivajo, vedno borili za enotnost svojih

vrst. Premagujejo vse ovire so se med drugo svetovno vojno, posebno v Ameriki in Franciji, združevali, da bi mogli uspešno podpirati boj za osvoboditev svoje ljubljene rodne dežele.

Po drugi svetovni vojni skuša nekaj izkoreninjenih ljudi, ki so zbežali v tujino zato, ker so bili pomagači okupatorjev, vnesti seme razdora tudi med naše rojake. Doma so sejali med ljudstvo neslogo in prepir — želi vihar in doživeli tako uničujoč poraz, da si ne bodo nikoli več opomogli. Toda to jih ni izmodrilo. Na vse načine blatijo oblast nove Jugoslavije in njene voditelje, zavestno širijo laži o preganjanju vere in cerkve v domovini, da bi rojake odvrnili od nje samo zato, ker jim ni po godu, da so se naši narodi in delovni ljudje otresli svojih zaslužnjevancev in zdaj sami odločajo o svoji usodi.

Rojaki, naj ne bo med vami nikogar, ki bi nasedal lažnivcem! Tisti, ki po osvoboditvi še niste bili v domovini, obiščite stari kraj, če vam je le mogoče, in se sami prepričajte, kako je doma, kakor so to storili že mnogi pred vami. Mi prav dobro vemo in tudi dokaze imamo za to, da večina rojakov ne veruje lažem teh pokvarjenih ljudi, toda žal nam je za vsakega rojaka, ki bi jim nasedal. Nesporna resnica je, dragi rojaki, da tisti, ki sejejo razdor med vami, ne želijo dobro niti vam niti domovini.

Naše geslo pa je in ostane: bratstvo in enotnost vseh poštenih ljudi, vseh, ki ljubijo svojo rodno deželo, vseh, ki pripadajo veliki družini svobodnih narodov Jugoslavije, pa naj bodo doma ali na tujem.

Predsednik turške republike v spremstvu maršala Tita ob prihodu v Ljubljano. V sredi predsednik Ljudske skupščine LRS tov. Miha Marinko

Predsednik turške republike, g. Djelal Bayar na obisku v Litostroju, kjer so ga pionirji prisrčno pozdravili in mu poklonili slovenski šopek

Nedavno je obiskal Jugoslavijo predsednik turške republike g. Djelal Bayar. Po nekajdnevnem bivanju v Beogradu je visoki gost v spremstvu predsednika FLRJ maršala Tita obiskal Bosno, Zagreb ter končno odpotoval v Slovenijo, kjer si je ogledal znamenitosti Ljubljane in Litostroju, Bled in Postojnsko jamo. Obisk visokega gosta pomeni dragocen prispevek k še tesnejšemu sodelovanju balkanskih držav, ki so s paktom, sklenjenim na balkanski konferenci, sklenile vsestransko sodelovati pri ohranitvi miru in svoje neodvisnosti.

MARIČKA ZNIDARSIČ

Moja zemlja

*Notranjska, ti lepa zemlja moja,
kako so všeč mi tvoja polja revna,
kako mi ljuba hiša je pohlebna,
le v njej počitka najdem in pokoja.*

*Notranjska, ti zemlja skalna, tiha,
kjer trpko brinje zeleni po gmajnah
in bori govore o svojih tajnah
v nočeh, ko okrog nas spokojnost diha.*

*Notranjska, ti skromna zemlja naša,
kako so čudovite te ograde,
kot skrita hrepenenja duše mlade,
v njih skrb izginja in bridkost ugaša.*

*O zemlja draga, te bom ljubila,
te loke, laze, lehe in gozdove,
te naše siromašne, nizke krove,
prevare vse bom s tvojo roso umila.*

Domovina je praznovala Izseljenski teden

Izseljenski teden je za nami. V toplem, prisrčnem spominu nam bodo ostale vse prireditve iz teh dni, saj so pokazale, kako čvrste in tople so danes vezi med nami in vami, dragi bratje in sestre naše krvi, ki ste še razkropljeni po svetu. Rojaki, ki so prišli v rojstno domovino na obisk z vseh strani sveta — iz ZDA, Argentine, Egipta, Francije, Belgije, Holandije, Westfalije in drugod — so se v lepem številu odzvali vabilu Slovenske izseljenske matice in njenih pododborov ter se udeležili prireditev v Izseljenskem tednu. Kot prva prireditev izseljenskega tedna v Sloveniji je bilo svečano odkritje spominske plošče Luisu Adamiču v Grosupljem.

Od vseh strani so se zbrali v nedeljo 15. avgusta ljudje v Grosupljem. Prišli so od blizu in daleč. Med njimi so bili številni rojaki, ki preživljajo počitnice pri sorodnikih po raznih dolenjskih vasicah, pa tudi iz Ljubljane je pripeljal Putnikov avtobus rojake, ki jih je povabila na prireditev Izseljenska matica. Pred postajo so nas sprejeli Grosupeljčani v narodnih nošah. Zaigrala je godba in v dolgem sprevodu smo krenili proti Adamičevi rojstni vasici Blatu.

Na pročelju starinske graščine, ki izvira baje še iz 12. stoletja, je bila vzdana plošča v obliki odprte knjige, zakrita s slovensko in ameriško zastavo. Slavnostni govornik, književnik Tone Seliškar, je v svojem govoru orisal delo in življenje Luisa Adamiča, ki je iz preprostega slovenskega pastirčka postal znamenit pisatelj, ki nikoli ni pozabil svoje rojstne domovine in je bil velik prijatelj nove Jugoslavije.

Ko je nato Tone Seliškar v imenu Izseljenske matice odkril ploščo, je pred nami zablestel napis:

»IZ TEGA DOMA JE ODŠEL V SVET
NAŠ NEPOZABNI
LUIS ADAMIČ
SVOJO POT JE DOPOLNIL POGUMEN
IN VELIK KOT ŽRTEV ZA PRAVICE
LJUDSTVA«

Ploščo je sprejel v varstvo predsednik pododbora Izseljenske matice v Grosupljem, za njim pa je navzoče pozdravil v imenu ameriških Slovencev rojak Frank Aleš iz Kalifornije. Sledilo je polaganje vencev. Med drugim so prekrasni venec svojemu velikemu rojaku poklonili Kalifornijčani, svoj venec sta darovala tudi Adamičev osebni prijatelj rojak Trlep in njegova soproga iz Clevelanda.

PO VSEJ SLOVENIJI SO BILE PRISRČNE PRIREDITVE ZA ROJAKE

Tako je bilo v zasavskih revirjih, kjer je bilo prav takrat na obisku lepo število rojakov iz Francije, Belgije, Holandske in Westfalije, več kulturnih in družabnih prireditev, posvečenih izseljencem. V Zagorju je rojake pozdravil član glavnega odbora Matice izseljenec povratnik France Močilnikar, zapela sta jim operni basist Ladko Korošec in pevski zbor »Svobode«. V Trbovljah pa je rojake silno prevzela Radovana Gobca »Partizanska kantata«, ki jo je izvedla godba Zarje. Z lepo prireditvijo so rojake počastili tudi v Novem mestu, kjer je sodeloval tudi pianist izseljenec Anton Soler-Biljenski. Prekmurski

Pisatelj Tone Seliškar odkriva spominsko ploščo Luisu Adamiču

izseljenci pa so obiskali Mursko Soboto, kjer so položili venec na grob narodnega heroja Štefana Kovača. Počastili so tudi spomin drugih padlih partizanov in aktivistov, nato pa so si ogledali novo gimnazijo in druge povojne pridobitve v Murski Soboti.

Ena najbolj prisrčnih pa je bila vsekakor proslava, ki so jo priredili Kamničani. Na intimni družabni prireditvi, ki je bila pred slavnostno akademijo, so se rojaki ob rujni kapljici in lepi slovenski pesmi spoznali med seboj in z domačini. Med njimi je bil tudi zvezni poslanec in podpredsednik Matice Tomo Brejce, ki ga zlasti rojaki iz Francije dobro poznajo, saj je nekoč tudi sam delal v francoskem rudniku. Dekleta so pripela rojakom na prsi dišeče šopke iz roženkravta, rožmarina in nageljčkov, nakar so odšli na slavnostno akademijo, kjer jim je toпло spregovoril Tomo Brejce, ki je naglasil, da je danes največja želja domovine, da bi rojaki, kjer koli živijo, delali za mir in prijateljstvo vseh narodov sveta in da bi utrjevali prijateljstvo drugih narodov z narodi Jugoslavije. Rojak Frank Aleš iz Kalifornije pa je nato pozval rojake, naj ohranijo domovini vso ljubezen, ki je je tudi vredna. Sledil je umetniški program, kjer so domači delavski pevski zbor in pevci solisti ter harmonikar, ki jih rojaki dobro poznajo iz slovenskih radijskih oddaj, zapeli in zaigrali vrsto domačih pesmi.

Slovenska izseljenska matica je priredila za rojake koncert v Ljubljani.

Na izrecno željo naših rojakov je na zaključni prireditvi v Zagrebu nastopil naš Slovenski oktet, ki bi bil moral pred dveh letoma gostovati v Ameriki

Rojaki na Adamičevi proslavi v Grosupljem

kjer je prisotne drage goste toпло pozdravil predsednik Matice Ivan Regent. V umetniškem programu, ki je nato sledil, sta nastopila tudi naša dva mlada umetnika pianist Anton Soler-Biljenski, goriški rojak iz Buenos Airesa, ki je zdaj na umetniški turneji po Jugoslaviji, in koloraturna pevka Florence Šiškovičeva iz Clevelanda, štipendistka Slov. izseljenske matice. Nastop obeh mladih umetnikov je pokazal, da je pred njima še lepa, uspehov polna umetniška pot.

Tudi slovenski radio je za rojake priredil vrsto uspešnih oddaj, v katerih so jim govorili najvidnejši predstavniki Slovenske izseljenske matice, sodelovali pa so tudi rojaki sami. Rojaki, ki danes delajo v raznih deželah po svetu, so nam pred mikrofonom s toпло, preprosto besedo pripovedovali o svojem življenju in iskreni ljubezni do rodne grude. Priznana pevka, rojakinja Tončka Simičičeva iz Floride, pa nam je toпло zapela nekaj pesmi našega rojaka - ameriškega pesnika in skladatelja Ivana Zormana.

V soboto, 12. avgusta, je predsedstvo Socialistične zveze Slovenije priredilo našim rojakom izseljencem prisrčen sprejem v ljubljanskem klubu poslancev, kjer je goste pozdravil tovariš dr. Marijan Breclj v imenu predsedstva Slovenske socialistične zveze delovnih ljudi in jim zaželel prijetno bivanje v stari domovini. V imenu izseljencev se je zahvalil rojak Frank Aleš, ki je dejal, da se na proslavi »Ameriškega dneva« leta 1930 v ljubljanskem Tivoliju niso tako dobro počutili kot danes, beseda jim ni šla od srca, ker so se preveč zavedali, da govorijo v okrilju oblasti, ki se je od ljudstva odtrgala. Danes pa jih v stari do-

Rojak Jože Radič s sinovoma Edijem in Rudijem na obisku v Slovenski izseljenski matici

movini vsak sprejema enako, pa naj bo političen delavec ali pa navaden državljan.

Sprejema so se udeležili tudi predstavniki delavskih svetov Litostroja, jeseniške železarne, papirnice iz Vevč, tovarne Iskra iz Kranja itd., ki so se z gosti pogovorili o uspehih delavskega upravljanja pri nas in o razmerah, v kakršnih žive naši in ameriški delavci.

S skupno prireditvijo v Zagrebu smo uspešno zaključili Izseljenski teden. Za zadnji dan Izseljenskega tedna, v nedeljo, dne 22. avgusta, so Matice vseh republik organizirale v Zagrebu skupno prireditev. Iz Slovenije je na to prireditev odpotovala precejšnja skupina rojakov, ki so na obisku v domovini.

Na popoldanski kulturni prireditvi je bila obsežna dvorana v domu »Istra« nabito polna jugoslovanskih izseljencev iz raznih krajev Jugoslavije. Med njimi je bila večina rojakov, ki že dolga desetletja delajo in žive v tujini. Krepko je bil pa tudi zastopan mladi rod, ki je iz naših korenin pognal v tujini in je zdaj morda prvič na rodnih tleh svojih očetov. Ko so nastopile folklorne skupine iz raznih pokrajin domovine in je iz ritma njihovih plesov zkipela vsa pristnost in prvobitnost naše rodne dežele in naše krvi, so z nenehnim spontanim odobravanjem dajali duška svojemu navdušenju in ginjenju.

Slovenijo je častno zastopal Slovenski pevski oktet. Pred njegovim nastopom je v imenu Slovenske izseljenske matice podpredsednica tov. Zima Holy-Vrščajeva pristrčno pozdravila prisotne rojake vseh jugoslovanskih republik in naglasila, naj ponesejo duha enotnosti in bratstva v svoje dežele, kjer zdaj žive in delajo.

Rožmarin in roženkravt sta močno zadehtela z odra, ko je nastopil pevski oktet,

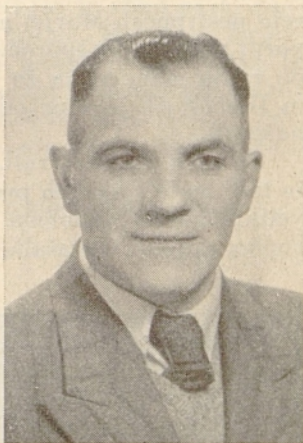
naši fantje s svežimi slovenskimi šopki na prsih. Krepko je zadonela naša pesem. Zaradi kratko odmerjenega časa so fantje zapeli samo tri pesmi, toda z njimi so lepo predstavili našo rodno deželico rojakom bratskih republik in drugim gostom.

Popoldne se je del slovenske skupine udeležil nogometne tekme za Izseljenski pokal. Drugi pa so se odpeljali z avtobusom na izlet na Sljeme. Zvečer pa so se vsi jugoslovanski izseljenci udeležili velikega sprejema, ki ga jim je priredil predsednik mestnega ljudskega odbora V. Holjevaca s soprogo v hotelu Esplanade. Tu so se rojaki iz raznih republik naše lepe Jugoslavije spoznali med seboj in v prijateljskem pomenku preživeli zadnji večer Izseljenskega tedna.

»Bilo je lepo. Tega ne bomo nikoli pozabili. Kmalu se spet vidimo«, so nam obljublili rojaki, ki so se poslavljali. Mi vemo, da so njihove besede iskrene, saj to beremo iz njihovih oči in čutimo v pristrčnem stisku rok. Da, dragi rojaki, tudi mi vas ne bomo pozabili in iz vsega srca želimo, da se kmalu spet vidimo.

LEP JUBILEJ

Letos v oktobru bo minilo petindvajset let, odkar koplje rojak Franc Karo z Vranskega premog v rudniku v Heerlenheide v Holandiji. Lep jubilej je to in tudi pomemben. Če bi izračunali vse ure trdega dela, vse žulje in premog, ki ga je naš France tam v daljnem tujem rudniku nakopal v teh petindvajsetih letih, bi dobili prav lepe

številke. Prav gotovo bi bil ta naš slovenski fant te svoje žulje in te ure dal domovini, ki jo ima iz srca rad, saj je že ponovno prišel k nam na obisk in vselej kadar se vrača nazaj v tujino, odhaja s težkim srcem. Toda takšno je bilo pač takrat življenje pri nas, da ni bilo kruha za vse.

Ob lepem, pomembnem jubileju dragemu rojaku, ki je tudi prizadeven sodelavec v društvu »Edinost«, iskreno čestitajo prijatelji in znanci in seveda prav iz srca tudi uredništvo »Rodne grude«.

Erika Knavsova, Brigita Abramova, Marica Gričarjeva, Marjanca Cundričeva, Lojzek Čadej, Hinko Gričar, Jožef Šmidt, Rudi Osmuk in Maks Brečko, otroci naših rojakov, ki že dolga leta v francoskih rudnikih kopljejo premog, so letovali pri nas. Slovenska izseljenska matica jim je preskrbela tri tedne prijetnega oddiha ob našem morju, v lepi Crikvenici.

Že ob prvem srečanju, takrat v avgustu, smo videli, da si bomo postali veliki, iskreni prijatelji. Pripotovali so z največjo skupino rojakov iz Francije, ki so letos preživeli dopust v rojstni domovini. Ko smo si zvečer na ljubljanskem kolodvoru prvič segli v roke, smo že bili kakor stari, dobri znanci. Prav nič skisane volje niso bili, čeprav je bila za njimi dolga vožnja, ki posebno v toplih poletnih dneh ni prijetna. Takoj smo vedeli, to so naše gore listi. Ko so povečerjali v kolodvorski restavraciji, bi še posedeli, toda mi smo vedeli, da morajo že naslednje dopoldne na pot v sončno Crikvenico, pa smo jih brž odpeljali do prenočišča in iskreno želeli lahko noč.

Vsi sveži in spočiti so bili naslednji dan, ko jih je naš šofer Tonček pripeljal pred Matico. Fotografirali smo jih, nato jih je podpredsednica Matice tov. Zima Vrščajeva povabila na sladoleđ. Seveda so se radi odzvali. Ko so se sladkali, jim je v očeh gorela nestrpnost. Morje, morje — so jim govorili pogledi. Še sporočilo, naj pozdravimo po radiu mamice, in že so posedli na avto in Tonček jih je odpeljal — soncu in morju nasproti.

Ko se je zvečer vrnil, smo ga radovedni in tudi malo v skrbeh predvsem zaradi prevelikih porcij sladoleđa, ki so ga pred odhodom pojedli, vprašali, kako je bilo.

Z upravnikom in vzgojiteljem so sklenili veliko prijateljstvo

Otroci naših rojakov, *pod toplim soncem*

»Vse v redu, tako v redu, da bolje ni moglo biti,« nam je smeje odvrnil. »Tako so peli vso pot, da nas je kar zanašalo. V domu se pa niti spočiti niso hoteli, ampak so kar takoj smuknili v kopalke in hajd v morje.«

Tako smo vedeli, da bo vse prav in je tudi bilo. Malo pred koncem počitnic smo jih obiskali. Nič jim nismo sporočili, da pridemo. Hoteli smo jih presenetiti. Ko je opoldne naš avto privozil v Crikvenico ter se končno ustavil pred lepim počitniškim domom Vladimirja Nazorja, ki stoji tik obale sredi bujnega parka, nas je sprejela spokojna tišina. Nikjer žive duše. Končno smo iztaknili prijaznega upravnika, ki nam je povedal, da se otroci še kopljejo.

Seveda je bilo naše prvo vprašanje, kako se otroci počutijo in kako so v domu zadovoljni z njimi. Upravnik se je široko zasmel in prav iz srca povedal po hrvatsko: »O, to su zlatna, zlatna deca.« In še smo zvedeli, da so se izredno hitro vživeli v okolje. Da so pridni, ubogljivi, radi jedo, da ni bil nihče bolan, razen Jožefa, ki je imel rahlo angino, ker se je preveč kopal, in da so pri vseh v domu zelo priljubljeni. No, kaj smo hoteli še več. Res, od sile se nam je dobro zdela ta pohvala in ponosni smo bili na naše male rojake.

Medtem ko smo jih čakali, smo si ogledali prostore v domu, kjer je letos letovalo že 390 otrok — vojnih sirot iz Hrvatske in Slovenije, ki jih je na letovanje poslala Zveza borcev in skupina otrok iz Avstrije. Ogledali smo si lepo, veliko dnevno sobo, kjer so v omarah razne igre, da si otroci krajšajo čas v slabem vremenu. Stopali smo iz spalnice v spalnico, kjer so nas nizke lične posteljice, pregrnjene z rožastimi pregrinjali, spominjale na spalnico palčkov iz pravljice v Sneguljčici.

Prijazni upravnik nas je povabil na kosilo. Seveda smo se branili, toda mnogo bolj iz vljudnosti kakor zares, ker je tako zapeljivo dišalo iz kuhinje. Kosilo je bilo res okusno in izdatno. Goveja juha, telečji zrezki, pražen krompir, solata, grozdje. V

rudarjev iz Francije

sinjega Jadrana

domu imajo izbornu kuharico, ki se res razume na svoj posel. Male mizice in mali stolčki vse lepo v vrstah, spet kakor v pravljici o Sneguljčici, na mizah krožniki. Vse je čakalo malih gostov. Ne dolgo. Na stopnicah je zatopotalo in evo jih. Kakor roj čebel so se vsuli nasmejani in zagoreli fantje in dekleta v jedilnico. Med njimi smo zagledali našo Brigito, pa Eriko, Marjanca in Marico, Lojzka, Hinkota, Jožefa, Rudija in Maksa. Krepko smo si stisnili roke stari znanci in še smo jim zaželeli dober tek, saj drugo se bomo pomenili pozneje.

Tek je bil zares dober, to smo takoj videli. Krožniki so se praznili kar na mah, pa so jih še in še morale polniti pridne strežnice. Upravnik se je zadovoljno smejal in povedal, da je bilo pač vsak dan tako, kopanje v morju dela apetit.

Ko so bili krožniki menda tretjič izpraznjeni, smo se malo pomenili. Vprašala sem jih, kako se počutijo. Kar deževali so odgovori od vseh strani. »Dobro, dobro, dobro«. Ko sem jih vprašala, če imajo med hrvatskimi otroci dosti prijateljev, mi je mala Brigita Abramova potihem zaupala, da ima Čadejev Lojzek neko »čisto zares prijateljico«. Pri tem je pokazala k sosednji mizi, kjer je sedelo ljubko dekletce s temnimi kitami, ki je sramežljivo povabila pogled. Tedaj pa je završalo pri mizi, kjer so sedeli naši fantje. Vsi vprek so pripovedovali, da so tudi Brigita, Erika, Marica in Marjanca imele »čisto zares prijatelje« v skupini, ki je nedavno odšla. Da so se »strašno cmerile« ob slovesu.

Iz vsega živahnega pripovedovanja smo si končno ustvarili sliko, da so prav vsi imeli »čisto zares prijatelje«. Najbolj ponosen pa je bil Čadejev Lojzek na svojo Milkico. Ko jih je pozneje naš tovariš od radia posnel na magnetofon za pionirsko radijsko oddajo, je Lojzek posebej zahteval, da zapoje tudi Milkica, »ki najlepše poje in bi bilo res škoda, da je ne slišimo«. In Milkica Repac, mala deklica iz Like, ki so ji fašisti ubili očeta, nam je res prelepo zapela. Zapeli so seveda tudi naši fantje

in dekleta, najprej eno »po francosko«, potem pa »po slovensko« tisto — Moj očka ima konjička dva... Nazadnje so pa vsi skupaj s svojimi hrvatskimi tovariši pred domom veselo zaplesali kolo in zapeli...

Tako smo jim tisti dan ukradli popolnanski odpočitek. Pa saj nam niso zamerili. Sonce je sijalo in morje se je lesketalo in vabilo in v otroških očeh se je vžigal nemir. Saj so nam prej vsi enoglasno povedali, ko smo jih vprašali, kaj jim je najbolj všeč, da jim je najbolj všeč morje in seveda kopanje v njem. Še hitro nekaj fotografskih posnetkov in že so odhiteli na obalo. Seveda so tudi nas prijazno povabili s seboj. Toda povabilu so se odzvali le tisti, ki so vzeli s seboj kopalke, drugi pa smo z upravnikom odšli v precej oddaljeno restavracijo na »notranjo kopel«. No, oboje se je izplačalo, notranja in zunanja kopel.

Nadvse ganljivo je bilo slovo v domu, ko so naši mladi rojaki po treh tednih odhajali. »Poljubljanja in objemanja ni bilo ne konca ne kraja,« nam je pripovedoval naš Tonček in verjamem mu, ker se meni še nikoli ni zlagal.

Prav tako je bilo ganljivo in pristrčno naše slovo na ljubljanskem kolodvoru. Drobne zagorele roke naših mladih rojakov in prijateljev so se iztezale in mahale skozi okna vlaka, ki jih je vozil nazaj proti njihovemu Freytingu, Metzju in Merlebachu. Z njimi so potovale naše misli in naši pozdravi njihovim slovenskim mamicam, ki jih tam daleč na tujem tako skrbno in zvesto uče in vzgajajo v lepi slovenski besedi.

Dragi, mladi prijatelji, na svidenje prihodnje leto!

Ina Slokan

Joj, kako prijetno je bilo kopanje v morju

V Jugoslaviji je zasedal svetovni kongres za zaščito otrok

Od 30. avgusta do 4. septembra je bil v Zagrebu svetovni kongres za zaščito otrok, ki ga je sklicala Mednarodna unija za zaščito otrok. Kongresa se je udeležilo več ko 550 delegatov iz 30 držav. Razen delegacij iz skoraj vseh evropskih držav so bili na kongresu zastopniki Avstralije, Burme, Kanade, Južne Koreje, Indije, Indonezije, Japonske, Izraela, Libanona, Maroka, Mehike, Sirije, Tajlanda, Venezuele in ZDA. Od evropskih držav so poslane največ delegatov Francija, Zahodna Nemčija, Velika Britanija, Holandija in Švica. Dalje so poslale svoje zastopnike organizacije za zaščito otrok iz Avstrije, Belgije, Danske, Finske, Grčije, Italije, Norveške, Švedske in Svobodnega tržaškega ozemlja. Iz Jugoslavije se je udeležilo kongresa 150 uradnih delegatov in večje število drugih zastopnikov, ki delajo na področju otroške zaščite. Prisotni pa so bili tudi predstavniki najvišjih mednarodnih organizacij, ki podpirajo Mednarodno unijo za zaščito otrok v vseh deželah sveta.

Kongres je otvoril predsednik Jugoslavije Tito, ki je malo pred slavnostno otvoritvijo tudi podpisal deklaracijo o pravicah otroka. V svojem govoru je izrazil zadovoljstvo, da je Mednarodna unija za zaščito otrok izbrala za zasedanje kongresa prav Jugoslavijo, s čimer je dala priznanje prizadevanjem za zaščito otrok v Jugoslaviji in uspehom, ki so bili pri tem doseženi.

Dalje je maršal Tito v svojem govoru naglasil, da Jugoslavija budno zasleduje uspehe,

ki jih dosegajo pri zaščiti otrok v drugih državah, kajti Jugoslavija pripisuje velik pomen temu vprašanju ter želi koristno uporabiti vse izkušnje. Že med narodnoosvobodilno vojno je Jugoslavija posvetila problemu zaščite otrok največ pozornosti. V prvih povojnih letih je morala prebroditi velike težave, da je zaščitila vse nepreskrbljene in osirotele otroke. Da bi jim nudila hitro in učinkovito pomoč, je v prvih povojnih letih začela nameščati otroke v razne ustanove. Tako je imela Jugoslavija 1951. leta 1966 raznih otroških zaščitnih ustanov, v katerih je bilo 174.909 otrok in mladine. Jugoslavija nudi otrokom med drugim tudi brezplačna počitniška letovanja v najlepših letoviških krajih itd. Zdaj, ko so se zboljšali in se še vedno zboljšujejo splošni gospodarski in družbeni pogoji, se je popravilo tudi gmotno stanje družine, ki ji zdaj velja glavna skrb, da bi se lahko posvetila vzgoji in negi svojih otrok. Zlasti pomembna je bila pri tem uvedba otroških doklad. Družinam v veliko pomoč so danes tudi razna društva za vzgojo in skrbstvo otrok, katerih število naglo raste.

Ob zaključku svojega govora je maršal Tito naglasil, da so vsa prizadevanja Jugoslavije kakor tudi drugih dežel za zaščito otrok in mladine res hvale vredno človekoljubno delo, ki pa še ne pomeni popolne rešitve in uresničitve vseh ciljev, h katerim težimo. Dokler človeštvo ne bo opravilo z vsem tistim, kar ogroža normalni razvoj otrok in mladega rodu sploh, to vprašanje ne bo rešeno. Glavni povzročitelji vseh nesreč so vojni spopadi. Zato je treba predvsem storiti vse, da bi te prepričali ter uresničili ideal miru, h kateremu nezadržno stremi človeštvo.

Kongres je prejel številna pozdravna pisma in brzojavke iz vseh delov sveta. Med drugim je brzojavno čestital tudi eden najbolj znanih socialnih delavcev na svetu, prof. dr. Bre, predsednik Centra za vzgojo otrok v Parizu. V svoji brzojavki je prof. Bre pozdravil kongres in čestital k temu, da se vrši prav v državi, v kateri uživa družina posebno zaščito. Prof. Bre se je nedavno delj časa mudil v Jugoslaviji, kjer je imel tudi številna predavanja.

Sola se je začela

Mamica, poglej, kako smo dobre volje

TO JE BIL BORČEK

Imeli smo Borčka. To je bil fantek, kakršnih je sto in sto po naši deželi. Imel je privihan nosek, polna rdeča ličeca in jamicе v njih, kadar se je smejal. Smejale pa se je vedno. O, to pa že ni res. Enkrat se je tudi jokale. To je bilo takrat, ko smo rekli, da bomo pionirski odred, ki bo pomagal partizanom tako, da se bodo vsi čudili.

Le zakaj je Borček takrat jokale?

Vi bi tudi, le verjemite, če bi se vam godilo tako, kakor se je njemu.

Borček je bil takrat od zavihanega noska do tal star samo šest let. To je bila tista huda reč, ki je jokale zaradi nje. Sedel je na trhlēm štoru in jokale.

»Saj sem velik, zakaj pravite, da ne morem biti pionir? In nič se ne bojim. Še ponoči me ni strah.«

»Ne, Borček, pionirski odred je resna stvar. To je vojska, veš. Zato so v odredu sami taki, ki so že veliki. Vsaj za dve leti bi moral biti večji,« smo mu pripovedovali in mu brisali solze. No, nazadnje smo rekli, da se bo morebiti le dalo kaj narediti, preden mineta dve leti. Z nami Borček lahko hodi, samo na nevarne akcije ne.

Takrat je bil z nami, ko smo šli po maline in potem še mnogokrat.

In tale naš Borček, ki smo ga imeli za tako premajhnega, je postal junak, ki še danes o njem govorijo z občudovanjem in ponosom.

Bil je svetel dan. Za vasjo je šumela Krka in nad njo se je lesketalo čudovito zlato sonce. Vsak je hitel za svojimi opravki. Pionirji pa so se sredi vasi na dolgo in široko razgovarjali o partizanskih in svojih akcijah. Zdaj pa zdaj so šli po trije okoli vasi »pregledovat položaje«, kajti kadar ni bilo v vasi partizanov, so pionirji imeli okrog vasi svoje straže, ker se nikdar ne ve, kaj vse se lahko zgodi.

O, pa sta bila v vasi dva partizana. Splezala sta na kozolec, se zarila v seno in zaspala. Bila sta kurirja, ki sta vso dolgo noč hodila po partizanskih poteh in sta prišla v vas do smrti utrujena. Ves odred je vedel, da sta tam. Tudi drugi vaščani so vedeli. Tako sta večkrat počivala in nabirala moči za noč.

Krka je šumela, sonce je sijalo, toda naenkrat so se ljudje vznemirili in pričeli bežati iz vasi. Pionirska straža je pritekla

vsa zasopla povedat, da gredo v vas belogardisti.

Hitro. Hitro. V naglici so odpenjali v hlevih živino in jo poganjali v gozd in tekli, tekli. Noben strel ni padel, vsi ljudje so bili že tam nekje v gmajni, tudi pionirji in Borček.

Da, Borček.

Borček se je namreč naenkrat ustavil, pobledel in zdrvel nazaj. Videl je belogardiste, ki so prišli do prvih hiš, pa se ni prav nič zmenil zanje. Tekel je proti kozolcu, ki je stal na koncu vasi, skoraj ob gozdu. To je bil tisti kozolec, ki sta na njem spala partizana. Naglo kakor veriverica je splezal Borček po brani navzgor. Trenutek. Zviška sta skočila s kozolca partizana in planila v gozd. Tedaj pa so belogardisti užgali. Toda partizanov krogle niso več dosegle. Toda Borček! Kje je Borček? Borček je bil premajhen za tak skok z vrha kozolca. Po brani je lezel počasi nazaj.

Kaj se je zgodilo potem? Kakor zrelo jabolko se je Borček sredi streljanja utrgal z brane in padel na tla. Tu je obležal. Streljanje je postalo gostejše in iz gozda so zadoneli klici partizanov. Ko so pridrli v vas, ni bilo v njej nobenega živega belogardista več. Tam ob kozolcu pa je ležal Borček s široko odprtimi očmi in v ličecih sta mu sijali dve smejoči jamici.

Tik za vasjo je bil košček gmajne. To je bil najprimernejši kotiček na vsem svetu za zbijanje kože in lov na črnega moža. Tu sem so prinesli pionirji Borčka. Izkopali so jamo, jo do vrha zasuli s cvetjem in v cvetje položili Borčka. Nato so ga dolgo gledali. Partizani, ki so bili poleg, so izstrelili salvo in ves pionirski odred je po vojaško pozdravil. Nato so ga pokrili z rožami in zemljo...

Pojdite danes tam mimo. Peljali vas bodo na gmajnico in pokazali majhen, majhen grobek. In ko boste vprašali, kdo je v njem pokopan, vam bodo rekli veliki, močni ljudje:

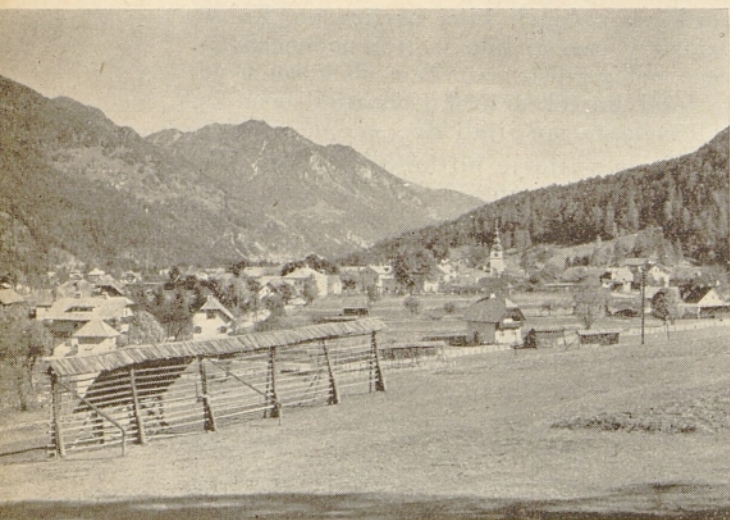
»Tu je naš Borček.«

Pogledali jim boste v oči in se začudili, vse oči bodo mokre. Vi pač ne boste verjeli, da so ti veliki, močni fantje bili nekoč pionirji in jim je še danes hudo, ker so vedno mislili, da je Borček premajhen za veliko delo.

Vida Brest

Po domači deželi

NAJVEČJA TRANSFORMATORSKA POSTAJA V SLOVENIJI

V Pekrah pri Mariboru gradijo največjo transformatorsko postajo v Sloveniji, skozi katero se bo pretakala vsa električna energija dravskih elektrarn. Transformatorska postaja bo zelo velika. Imela bo dva velika transformatorja. Velik del opreme za novo postajo bodo izdelala domača podjetja, ki so prevzela tudi gradnjo. To je vsekakor velik uspeh, saj so pred vojno opravljali takšna dela le tuji strokovnjaki.

DVE STO MILIJONOV ZA POMOČ NOVI GORICI IN OKOLICI

V letošnjem družbenem planu Slovenije je določena velika investicijska pomoč zaostalim predelom Primorske, Kočevske in Dolenjske. Okrajni odbor v Novi Gorici bo prejel 200 milijonov. Od tega so določili 80 milijonov za gradnjo predora pod Panovcem in cesto do predora, 15 milijonov za most čez Sočo pri Plavah, 20 milijonov za ureditev nove restavracije v Novi Gorici, ki je nujno potrebna, ker se Nova Gorica vedno bolj razvija v turistični kraj; 50 milijonov je določenih za gradnjo stanovanjskih blokov in 35 milijonov za napeljavo vodovoda v Brdih.

NOV ZDRAVSTVENI DOM V ZAGORJU

V Zagorju so dogradili moderno urejen zdravstveni dom, v katerem bodo vse zdravstvene ustanove iz okoliša. V njem bodo tudi šolska poliklinika, ki je doslej v Zagorju ni bilo, in poseben bolniški oddelek, kjer bodo sprejemali v nego bolnike, ki se ne morejo zdraviti doma ter so potrebni stalnega zdravniškega nadzorstva.

LJUBLJANA BO DOBILA TBC KLINIKO

V Ljubljani v Trnovem urejajo v nekdanjem Invalidskem domu moderno kliniko za tuberkulozne bolnike. Klinika bo v kratkem urejena in najmoderneje opremljena.

NAJSTAREJŠI AMERIŠKI ROJAK IN NAJMLAJŠA AMERIŠKA ROJAKINJA NA TRIGLAVU

Med ameriškimi rojaki, ki so letos na obisku v domovini, je 75-letni Jack Cuznar, doma iz Podkorena. V Ameriki živi že nad 50 let. Mnogo je potoval in videl dosti sveta. Ljubezen do rodne grude, ki ga je iz daljne Amerike priklicala v domovino, ga je privedla tudi do tega, da je kljub visokim letom obiskal našo najvišjo goro — ponosni Triglav. Kljub slabemu vremenu je opravil dolgo in precej naporno turo in se preko Vrat in Kredarice vzpel na

*Tudi ob Zilji na Koroškem živi slovenski rod.
Slovenski fant in dekle v ziljski narodni noši
Kranjska gora
Kočevje*

vrh Triglava. Pravi, da ni imel pri tem nič težav in da je tudi vso prtljago ves čas nosil sam.

Naš ponosni Triglav pa je imel medavno še drug obisk. Nanj se je povzpela tudi 20-letna Florence Šiškovičeva, ameriško dekle slovenske krvi, ki je pred dvema mesecema kot študentka Slovenske izseljenke matice prišla v Ljubljano, da bi se izpopolnila v petju. Mlada Florence, ki je medtem nastopila že na dveh koncertih in nas navdušila s svojim petjem, je iskreno vzljubila domovino svojih staršev in se dobro živela v naše življenje, kar dokazuje tudi njen vzpon na Triglav.

ŠTIRIDESET LET BELOKRANJSKE ZELEZNICE

Letos je poteklo 40 let, kar je našo Belo krajino zvezala železnica z drugimi slovenskimi pokrajinami in s Hrvaško. Prej je mnogo trpela zaradi slabih prometnih zvez in je prav zato ostala med našimi pasivnimi pokrajinami. Prva železnica je stekla po slovenskih tleh leta 1849, ko je privozil z Dunaja prvi vlak v Ljubljano. V Belo krajino pa je privozil prvi vlak šele tih pred prvo svetovno vojno, l. 1914. Proga je imela več težavnih mest, predorov in viaduktov. Znan je viadukt pri Otovcu (225 m). Bela krajina še vedno ni postala gospodarsko cvetoča pokrajina, toda danes ji Jugoslavija posveča vso skrb in se tudi Belokranjcem obetajo boljše gospodarske razmere.

JUGOSLOVANSKA PODJETJA NA ŠESTIH JESENSKIH INOZEMSKIH VELESEJMIH

V septembru, oktobru in novembru bodo jugoslovanska podjetja razstavljala svoje izdelke na šestih jesenskih mednarodnih velesejmih — v Damasku, Sao Paulu, Solunu, na Dunaju, v Frankfurtu in Stockholmu.

V PRESIKI SO ODKRILI PREM OG VIŠOKE KALORIČNE VREDNOSTI

V Presiki, znanem vinogradniškem kraju v Prlekiji, so nedavno odkrili premog, ki ima okrog 4000 kalorij. Sprva so odkrili le manjše plasti, nato pa so dokopali do plasti, ki je debela 110 cm. Premog te plasti je po kvaliteti še boljši. Raziskovalna dela nadaljujejo.

20 VAGONOV TUN V ENEM MESECU

V avgustu so se ob obali Hrvatskega Primorja pojavile velike jate tun, tako da so samo v enem mesecu ujeli okrog 20 vagonov teh rib. To je toliko, kolikor je znašal ves lanskoletni ribolov. Tako bogatega lova na tune niso doživeli v teh krajih že več let. Nalovljene ribe so takoj odpošiljali v tovarne v Rovinj in v Iko, ostalo pa na zagrebški trg.

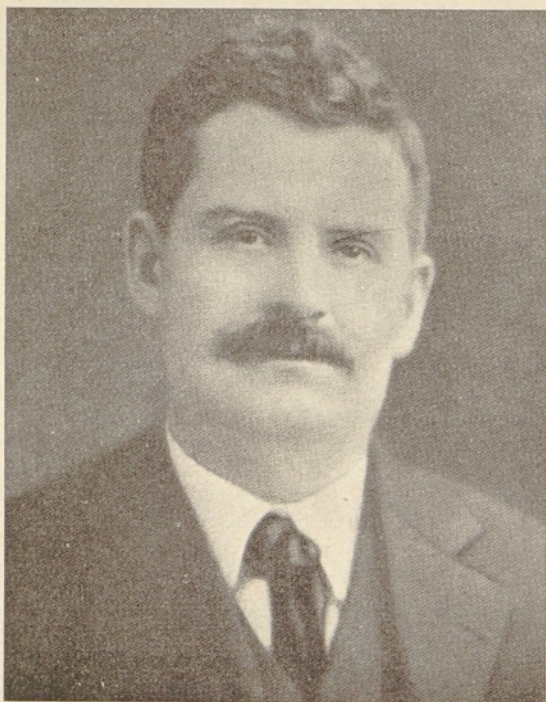
*To so pa beseli muzikantje iz »zelenega Štajerjac«
Pod izvirov Soče
Soča v dolini Trente*

Jože Zavertnik - prvobornik med naprednimi ameriškimi Slovenci

(Ob 25-letnici njegove smrti)

Dne 28. avgusta je minilo 25 let, odkar je umrl v Clarendon Hillisu pri Chicagu, Ill., Jože Zavertnik, dolgoletni urednik »Prosvete« in prvoborec napredne misli med ameriškimi Slovenci.

Rojen je bil 2. januarja 1869 v Škofljici pri Ljubljani. Dokončal je tri razrede gimnazije in bil dve leti v mornariški šoli v Pulju. V mornarici je služil sedem let, nato je bil v službi pri Južni železnici kot sprevodnik. Že leta 1890 se je pridružil socialnodemokratski stranki, ki ji je ostal zvest do smrti. Med železničarji je agitiral za delavsko gibanje in je bil že leta 1895 skupno z Jožetom Kopačem zaradi agitacijskega dela odslovljen iz službe. Kmalu je postal urednik ter je urejal »Eisenbahnerja«, »Delavca« (od 1895 dalje), »Svobodo« in »Rdeči prapor«. Zatem je delal spet na parnikih ter objadral vsa morja. V Ameriko je prišel prvič leta 1899, za stalno pa leta 1903.

Kmalu po prihodu v Združene države je začel delati v slovenskih društvih in je propagiral socialistične ideje, ki jih je prinesel iz domovine. Že na pomlad 1904 ga je povabil lastnik svobodomiselnega lista »Glas Svobode«, Martin Konda, naj prevzame njegovo uredništvo, ker je moral do tedanji urednik Frank Medica odpotovati v domovino. V uredništvu »Glasa svobode« je ostal Zavertnik poldrugo leto. List je bil tedaj socialističen in je zbral okrog sebe vse napredne in revolucionarne slovenske delavce v ZDA. Proti koncu leta 1905 pa je prišlo do razkola med lastnikoma lista in med socialisti. Zavertnik je pustil uredništvo in si je poiskal delo kot klepar. Vpisal se je v kleparsko unijo (sindikalno organizacijo) ter ostal njen član do smrti. Svoj prosti čas pa je

porabil za pisanje in za zborovanja. Zlasti je pisal tiste dni v nemški delavski list.

Leta 1906 je bil med glavnimi ustanovitelji socialističnega lista »Proletarec«, ki ga je tri leta, ko je bil list še mesečnik — tudi urejeval. Tudi pozneje — ko list še ni imel sredstev, da bi bil urednik lahko plačan — je s tovariši vse večere brezplačno pisal, njegovi sinovi pa so bili ekspeditorji. Obenem je govoril na shodih ter pomagal ustanavljati klube Jugoslovanske socialistične zveze in pa društva Slovenske narodne podporne jednote, ki je bila tedaj še v začetnem razvoju. Zelo delaven je bil v društvu SNPJ št. 1 »Slavija« v Chicagu, Ill., kjer je vodil pozneje tudi opozicijo proti tedanjemu glavnemu odboru SNPJ ter je leta 1907 na tretji konvenciji SNPJ v La Salle, Pa., ta napredna socialistična opozicija tudi zmagala. SNPJ je tedaj sprejela izrazito napredno načelno izjavo ter je dobila tudi svoje glasilo. Ko je leta 1911 urednik tega glasila Frank Kerže odstopil, je bil izvoljen in postavljen za urednika Jože Zavertnik. Urednik tega lista, tednika »Glasilo SNPJ«, od 1916 pa dnevnika »Prosveta«, je ostal 18 let — do 30. junija 1929. Leta 1929 na konvenciji SNPJ v Chicagu ni sprejel več mesta urednika z izjavo, da je dopolnil 60 let in da je utrujen. V pismu, ki ga je pisal tedaj v Ljubljano, beremo:

»Osemnajst let pritiskati na tipke in vrh tega še misliti in, ustvarjati sproti logične misli in to brez odmora vsak dan kot stroj, je nekaj strašnega. To je menda hujše kakor biti obsojen na delo v francoski Guajani ali na Hudičevem otoku.«

Kmalu za tem je obnemogel in je 28. avgusta 1929 umrl. Niti dva meseca ni užival svojega tako zaslužnega pokoja. Pogreb je bil iz dvorane SNPJ v Chicagu v krematorij češkega narodnega pokopališča v Chicagu. V zadnje slovo sta mu govorila Frank Zaitz in Etbin Kristan.

*

Jože Zavertnik je v ZD neumorno pisal. Ni delal samo za »Glas Svobode«, »Prosveto« in »Proletarca«, nega tudi za »Mladinski list«, Ameriški družinski koledar, »Majski glas«, »The Slovenian (Jugoslav) Review« in za vse liste, ki so pomagali ameriškimi naprednim Slovencem in delavskemu gibanju.

Bil je eden od ustanoviteljev Jugoslovanske socialistične zveze in Slovenske narodne podporne jednote, ki sta mu bili vseskozi zelo pri srcu.

Njegovo največje književno delo in edina samostojna knjiga je delo »Ameriški Slovenci«, ki ga je izdala SNPJ ob svoji 20-letnici. V tej knjigi je na 700 straneh opisana zgodovina Združenih držav, zgodovina vseh slovenskih naselbin v Ameriki in zgodovina SNPJ. Napisal pa je tudi precej drobnih črtic iz delavskega življenja, med katerimi so nekatere prav dobre. To gradivo je raztreseno po raznih listih in koledarjih. Uredil je tudi koledar »Glasa naroda«, ki je izšel samo enkrat. Tudi prevajal je precej iz nemščine in angleščine. Tako je prevedel tudi znani roman Uptonu Sinclaira »The Jungle« (Džungla), ki opisuje življenje v velikih chikaških klavninah. To delo je izdal leta 1909 v založbi »Proletarca« v

Chicago, Ill. Poslovenil je razne enodejanke, ki so jih uprizarjali slovenski odri v Chicagu, kakor n. pr. »Njegov jubilej« in »Bratova osveta«. Do dramatike je imel sploh veliko veselje ter je igralce tudi poučeval.

Jože Zavertnik je bil mož, ki je bil vse življenje zvest delavski razredni zavesti, bratstvu med ljudmi in socializmu. Njegova velika zasluga je, da je tudi Slovenska narodna podpora jednota zgrajena na teh naprednih načelih. Ameriški napredni Slovenci se ga še dandanes spominjajo z vsem spoštovanjem in se še zavedajo velike izgube, ki jo je naprednim ameriškim Slovencem prizadela njegova smrt. Dnevnik »Glas naroda« v New Yorku, ki je bil napreden, ne pa socialističen list, je ob smrti ocenil njegovo delo takole:

»Že v Ameriko je prišel ves prežet in prepojen z idejami novega časa — kakor so takrat nazivali socializem.

Kot delavec je prišel v to deželo in kot delavec je začel učiti delavce nauk, v katerega je trdno in neomajno veroval.

Ker je poznal delavske težnje, je bila njegova preprosta beseda tako prepričevalna, da so šli za njo tisočeri. Danes mu ne more nihče očitati, da je bila kriva pot, ki jo je kazal in da je bila njegova beseda prazen zvok. Človeku, ki posveti vse svoje življenje eni sami ideji in se zanjo neustrašeno bori do konca, pravimo junak in značaj.

In to je bil pokojni, oboje v najglobljem in najširšem smislu. Vso skrb je posvečal svoji družini. Imel je sedem otrok. Ker je vedel, kako pekoči so delavski žulji, jih je dal v šole, spravil k boljšemu kruhu. Iz malenkostnih začetkov je

Glavni urad Slovenske narodne podporne jednote (SNPJ) v Chicagu, Illinois

začelo rasti ogromno delo njega in njegovih tovarišev — Slovenska narodna podpora jednota.

Pred smrtjo se je kot Tolstojev Pravičnik razledal vse naokrog.

Vsepovsod je videl zorno klasje, ko se je sonce njegovega življenja približalo zatonu.

Tem besedam se zdaj, ob 25-letnici Zavertnikove smrti, pridružujemo tudi mi, ki moremo še bolje oceniti njegovo pionirsko delo med ameriški Slovenci. Spomin Jožeta Zavertnika bo ostal vedno živ in svetel, saj ga spoštujejo ne le ameriški Slovenci, ampak tudi vsi, ki jim je pri srcu boljša bodočnost delovnega ljudstva.

Coetko A. Kristan

NA GREDAH SLOVENSKE KULTURE IN PROSVETE

85-LETNICA NAJSTAREJŠE SLOVENSKE IGRALKE

Nedavno je v Ljubljani praznovala 85-letnico slovenska dramska igralka Avgusta Cerar-Danilova, ki jo dobro poznajo tudi rojaki v Ameriki, saj je bila več let v Clevelandu, kjer je s svojimi velikimi izkušnjami mnogo storila za razvoj gledališke umetnosti med našimi rojaki.

Komaj 16-letna je l. 1886 prvič nastopila v starem ljubljanskem gledališču, ki je leto pozneje pogorelo. V tisti dobi se je v Ljubljani slovensko meščansko gledališče šele počasi oblikovalo. Njeni zadnji nastopi l. 1951 pa segajo v čas polnega razcveta slovenskega gledališča, ki je v pravem pomenu besede postalo ljudsko gledališče. Pri polni moči je velika igralka, ki je odigrala dolgo vrsto najrazličnejših vlog, doživela 60-letnico slovenskega poklicnega gledališča, ustanovitev radijskih postaj in začetek slovenskega umetniškega filma, v katerem je tudi sodelovala.

NOV KULTURNI DOM V RADOMLJAH

V Radomljah so zgradili lep kulturni dom. V njegovo izgradnjo so vložili okrog 19 milijonov. Domačini so opravili zamj tisoče prostovoljnih ur. V kulturnem tednu, ki so ga nedavno imeli, so bile v novem domu že prve prireditve.

LEP USPEH SLOVENCEV NA FESTIVALU V BAYREUTHU

V prijaznem bavarskem mestecu Bayreuthu, rojstnem kraju velikega glasbenika Wagnerja, so se nedavno na velikem mladinskem glasbenem festivalu srečali mladi glasbeniki vsega sveta. Povabljeni so bili študentje slovenske glasbene akademije, ki so s svojim koncertom, na katerem so izvajali dela modernih slovenskih glasbenih mojstrov, dosegli nadvse lep uspeh. Kritika je ocenila nastop mladih slovenskih glasbenikov kot enega najbolj uspešnih. Zlasti je ugajala mezzosopranistka Cvetka Součková, ki je bila povabljena na gostovanje v Wagnerjevo gledališče, obenem pa so ji ponudili angažma v hamburški Operi. Lep uspeh je dalje dosegel tudi mladi violonist Ivan Pal ter pianisti Bernetičeva, Fajdiga in Engelman.

VELIKA KULTURNA DELAVNOST V MARIBORU IN OKOLICI

V Mariboru in okolici je 77 ljudskoprosvetnih društev. Tako je vsak deseti prebivalec Maribora in okolice član ljudskoprosvetnega društva. V pretekli sezoni so ta društva odigrala 483 dram. Najmočnejša društva so delavsko prosvetna društva »Svobode«, ki imajo povprečno po 1000 članov.

Domovina

FREYMING — MERLEBACH —
FRANCIJA

CLANI »SLAVČKA« SO PRIREDILI
IZLET IN DRUGE NOVICE

Kakor prejšnja leta je tudi letos Jugoslovansko pevsko in podporno društvo »Slavček« priredilo svoj letni izlet. Čeprav je v nedeljo, 27. junija deževalo, nas to ni zadrževalo, kakor da bi slutili, da bo popoldne najlepše sijalo sonce. Ob sedmih zjutraj smo napolnili dva avtobusa in se dobre volje odpeljali v Alsace. Opoldne smo se ustavili v mestu Sarrebourgu, kjer smo se precej časa zadržali, tako da smo šele malo pred četrto popoldne prispeli v znamenito postojanko »Dabo«, kjer sta nas pričakala naš predstavnik konzul g. Hinko Lotrič in njegov sekretar g. Jurman. Tam smo se zadržali eno uro, medtem pa so naši mladi tamburaši zaigrali in g. konzul je ugotovil, da so, odkar jih ni slišal, zelo napredovali.

Skupno z g. konzulom in njegovim sekretarjem smo se nato napotili na Saverne, kjer je sve-

točno znani zgodovinski grad z mostom, ki mu pravijo »Vražji most«. Ogledali smo si ruševine in se pomenkovali o časih, ko so samo plemenitaši dobro živeli na račun delovnih ljudi.

Ko smo se dobre volje zaradi lepo preživelega dneva vrnili zvečer v društveni lokal, smo zvedeli žalostno novico, da nas je isti dan za vedno zapustil zvesti član Jože Kravanja, doma iz Koritnice pri Tolminu, kjer živi njegov brat. Kravanja, ki je bil rojen l. 1880, je bil star rudar. Še mlad je šel na delo v Nemčijo, kjer je delal okrog 13 let, od tam je šel v Francijo, kjer si je služil kruh 35 let. Težko delo mu je nakopalo bolezen, ki je še dandanes neozdravljiva — kamen na pljučih. Čeprav se je zadnji čas zdravlil v bolnici, mu niso mogli pomagati in je končno podlegel.

Pokojnega kamerada in rojaka smo polnoštevilno spremili na zadnji poti. Člani pevskega društva so mu zapeli v slovo »Gozdič je že zelen«, pri odprtem grobu pa »Vigred se povrne«, in mu položili na grob lep venec.

Dragemu kameradu Jožetu kličemo: Naj ti bo lahka tuja zemlja, bratu v domovini pa naše iskreno sožalje! *Jože Knaos*

TUDI PRI DRUŠTVU »SAVA«
NE SPIMO

Čeprav se bolj redko oglašamo v »Rodni grudi«, ne mislite morda, da člani Jugoslovanskega rudarskega pevskega in podpornega društva »Sava« iz Merlebacha spimo. Savani kar pridno delamo. Naše društvo je letos priredilo mnogo veselja v zadovoljstvo vseh članov. Bilo je mnogo veselja in zabave. Tudi sodelovali smo pri drugih društvih in smo prejeli za to lepe pohvale.

Mnogo naših članov je bolnih, precej se jih je tudi ponesrečilo

pri delu. Tako se je težko ponesrečil pri delu tovariš Alojz Kolenc. Moral je biti več mesecev v bolnici, zdaj pa je že okreval in je spet doma. Dalje bolehajo tov. Klakočer, Konda, Narobe, Albin Pavlič (sin) in drugi. Seveda jim vsi želimo, da bi kmalu okrevali. Tudi smrt nam ne prizanaša. Zadnji čas je odpeljala od nas Jerneja Kneza, ki ga je pokosila rudarska bolezen silikoza. Pokojnik je bil eden izmed ustanoviteljev društva »Sava«. Rojak Štefan Matoh pa je podlegel operaciji na želodcu. Obe ma družinama izrekamo v imenu društva, ki bo oba zvesta člana zelo pogrešala, iskreno sožalje.

Dne 14. julija je naše društvo sodelovalo pri proslavi francoskega narodnega praznika. Položili smo venec na grob Neznane ga vojaka.

Naša pridna članica in pevka Iva Vodenikova je 24. julija povezala svojo življenjsko pot s Karlom Freiburgerjem. Iz srca želimo vsi Savani mlademu paru obilo sreče in zdravja. *Silvo Man*

AMERISKO-SLOVENSKI DNEVI
SLOVENCEV V PENNSYLVANIJU

V nedeljo, dne 1. avgusta letos so proslavljali naši rojaki v Pennsylvaniji že dvanajsti ameriško-slovenski dan in to v prijaznem parku West View v bližini Pittsburgha. Prvi Ameriško-slovenski dan je bil 3. julija 1939 v istem parku, drugi in tretji sta bila leta 1940 in 1941, četrti je bil zaradi svetovne vojne šele 2. avg. 1946, odtlej pa spet redno vsako leto. Priprave za Dan je vodil poseben odbor pennsylvanskih Slovencev. Ob Dnevu je bil prirejen bogat kulturni spored ter sta nastopila tudi dva od najboljših zborov ameriških Slovencev, mešani zbor »Prešeren« iz Chicago, Ill., in moški zbor iz Claridge, Pa.

Rojak Bosina Jožef z ženo Ano iz Herrlena v Holandiji fotografiran lani, ko je praznoval 25-letnico svojega dela

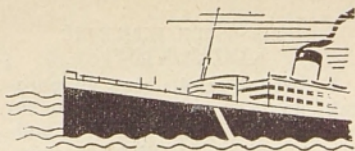
POPRAVLJAMO:

V prejšnji številki na strani 154, tretji stolpec spodaj bi se podpis pri sliki spodaj moral pravilno glasiti:

Predsednik društva »Edinosti« Franc Anderluh, rojak Jože Kurnig, Nikola Vučetič, tajnik »Edinosti« Albin Sibret in rojak Anton Videc v Herlerheide v Holandiji.

na tujih tleh

CLEVELAND-OHIO
50-LETNICA SLOVENSKE NARODNE
PODPORNE JEDNOTE — VELIKA
NARODNA MANIFESTACIJA

50-letnica Slovenske narodne podporne jednote, za katero so se društva skrbno pripravljala več mesecev, je pokazala, da se naši rojaki dobro zavedajo, kolikšnega pomena je zanje ta organizacija. Proslava je bila sijajna v vsakem oziru ter se je izpremenila v pravo narodno manifestacijo. Tudi udeležba sama je bila lepa nad vse pričakovanje, saj je prišlo nad osem tisoč rojakov iz bližnjih slovenskih naselbin. Da je bil uspeh tako vsestranski in res lep, so mnogo pripomogli pridni društveniki, ki so vse tako skrbno in dobro pripravili. Tako je lep delež doprineslo društvo »V boj«, ki je dalo na razpolago 20 delovnih moči, izmed katerih sta se zlasti izkazala John Sorz, predsednik društva, in A. Gorjanc. Tudi Izvršni odbor Clevelandске federacije je veliko doprinesel, zlasti marljiva tajnica Tratnikova. Naš stari in zvesti kulturni delavec Frank Česen je skrbno in lepo kakor vedno sestavil program in zasnoval simbolične prizore, ki so prikazovali vso zanimivo zgodovino SNPJ. Ti prizori so bili res krona prireditve.

Zlasti so se pa odrezali naši pevci. Kar sedem slovenskih pevskih zborov je sodelovalo, naša lepa domača pesem je zaorila mogočno in lepo, kakor že dolgo ne, da so naša srca prekipevala od navdušenja in tudi od ginjenja. Saj so prav naši pevski zbori in dramske skupine največ storili za ohranitev našega lepega slovenskega jezika. Seveda so bili tudi govorniki odlični —, skratka, proslava 50-letnice naše SNPJ je bila mogočna slovenska manifestacija, ki je ne bomo nikoli pozabili.

NEKAJ NOVIC IZ TRANSFERA, Pa.

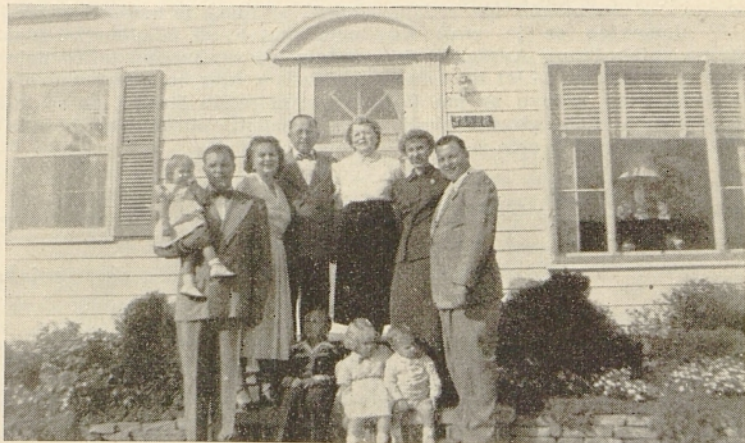
Ko prejmem »Rodno grudo«, si štejem v dolžnost, da se tudi jaz malo oglasim. Letošnje leto nam tukaj v Sharonu ni bilo posebno naklonjeno. Trideset let sem živel in delal z družino v tem kraju. Zaposlen sem bil v

tukajšnji železarni. L. 1940 sem kupil v 6 milj oddaljenem farmerskem mestecu Middlesem kmetijo. Z ženo sva vzgojila osem otrok, ki so danes vsi poročeni in imajo svoje domove. Lani v maju me je za vselej zapustila moja zvesta življenjska družica, ki je bila doma iz vasi Raplevo, občina Struge na Dolenjskem. Zdaj samotarim pri sinu v Transferu, ki je od Sharonu oddaljen 10 milj. Tu živi precej Slovencev in imajo prostoren Slovenski dom. Tukaj delujejo 4 slovenska društva. Imamo tudi slovenski Mladinski krožek, ki ima veliko zaslug, da mladina ne pozabi slovenske pesmi in govornice. Imamo tudi Slovensko žensko zvezo ali Gospodinjski klub.

Smrti nam ne prizanaša. Letos smo že v prvem polletju izgubili kar sedem naših rojakov. V januarju nas je zapustila rojakinja Antonija Luin, vdova, stara 64 let, doma iz Idrije, članica Društva št. 114 Ameriške bratske zveze. Zapustila je pri nas 3 hčere in sina. Dober teden pozneje ji je sledila Angela Keržičnik, stara 65 let, članica Društva št. 31 SNPJ. Doma je bila iz Roba pri Laščah. Dne 25. februarja je umrla Ana Jert, stara 72 let, članica Društva št. 262 SNPJ. Dne 19. marca smo izgubili Mary Bečaj, ki je dočakala 82 let. Kot deklet se je pisala Drašler in je bila doma iz

Borovnice. Sedmega aprila je umrl rojak John Slabe, star 76 let, doma iz Rakeka. Bil je član društva št. 174 Ameriške bratske zveze. Dne 5. junija pa je umrl Martin Kobentar, star 59 let, doma iz Gornje vasi, občina Leskovec pri Krškem. Pri nas sta s soprogo vodila trgovino. Pokojni Kobentar je bil zelo zaveden, spadal je k društvu 262 SNPJ. Dne 22. junija je pa umrla 68-letna Marija Maček, ki se je kot deklet pisala Rupert in je bila doma iz Iške vasi pri Ljubljani. V Ameriki je živela 43 let. Dne 7. junija so našli mrtvega Josipa Vingarca, starega 74 let, ki je živel v Ameriki 56 let. Bil je član društva 262 SNPJ. Ker ni imel nobenih prihrankov in ne sorodnikov, je zavarovalnica pri društvu komaj zadostovala za primeren in zelo skromen pogreb.

Tako sem vam danes natresel največ žalostnih novic. Tako je pač letos pri nas. Morda nam bo v drugi polovici leta bela žena s koso bolj prizanašala, ker sicer se bo naša slovenska naselbina tu v Sharonu prehitro skrčila. Ob koncu moram omeniti še to, da sem se seveda udeležil velike proslave ob 50-letnici SNPJ, ki je bila 4. julija v Clevelandu, 11. julija pa velikega piknika društev SNPJ. Tam sem se srečal z mnogimi znanci in prijatelji in smo se marsikaj pomenili. Pristrčno pozdravljam vse čitatelje »Rodne grude«. Anton Valentinčič

Andy in Alice Mirtich iz Clevelanda s svojo družino

VELIK USPEH JUBILEJNE
KAMPANJE SNPJ

V »Rodni grudi« smo že poročali, da je v proslavo svoje 50-letnice Slovenska narodna podpornna jednota (SNPJ) organizirala veliko devetmesečno jubilejno akcijo za pridobivanje novih članov in za povečanje skupne zavarovalne vsote. Akcija je bila zaključena 30. junija letos in zdaj objavlja »Prosveta« o njej poročila. Akcija je lepo uspela. Število novo pridobljenih članov je presseglo pričakovanje, saj je bilo pridobljenih za SNPJ na novo 3181 članov, od tega samo v juniju letos 792 (258 članov oddelka za odrasle in 534 članov mladinskega oddelka). Razen tega je bilo doseženih 280 zvišanj zavarovalnine in se je z novimi člani in s povišanjem skupna zavarovalna vsota pri SNPJ povečala za 2.402.000 dolarjev, s čimer je tudi v tem skoraj dosežen cilj povečanja (za 2.500.000 dolarjev).

V akciji je sodelovalo mnogo zvestih in agilnih članov SNPJ. Osemindeset najboljših med njimi je prišlo na častno listo. Najboljši uspeh je dosegla članica društva št. 6 SNPJ v Syganu, Pa., Ida Daniels, ki je sama pridobila v kampanji 220 novih članov in šest zvišanj v skupnem znesku zavarovalne vsote 139 tisoč 750 dolarjev. Kot nagrado je dobila 500 dolarjev in zlato uro. Njen uspeh je pridobil tudi njenemu društvu nagrado 100 dolarjev in spominsko ploščo kampanje ob zlatem jubileju. Od 575 društev SNPJ je 259 društev dobilo tri in več članov, 55 društev po dva člana, 90 po enega, a 171 društev (predvsem majhnih) nobenega novega člana.

NOVICE IZ ARGENTINE

V domovino se je vrnil za stalno rojak Franc Avsec, ki je živel v Argentini 25 let in stalno bolehal. Prav gotovo se mu bo na domačih tleh zdravje zboljšalo, kar mu vsi iz srca želimo.

Dne 19. junija se je poročila rojakinja Marija Glavič z rojakom Alojzijem Marušičem. Dne 15. julija pa se je omožila rojakinja Marica Savli. Mladim zakoncem tudi uredništvo »Rodne grude« želi obilo sreče.

*

Ne samo veselje, tudi žalostne novice so nam sporočili tam iz daljne Argentine. Dne 20. junija je na svojem domu v Lomasu umrl rojak Matija Vene, star komaj 51 let. Doma je bil iz Bučke na Dolenjskem. V Argentini zapušča ženo, brata in dva otroka.

Prve dni julija je umrl rojak Filip Sušteršič, ki je doživel komaj 47 let. Doma je bil iz Zagorja na Pivki.

Na Avellanedi je umrl rojak Martin Gregorec, doma iz Prekmurja, star komaj 48 let. V Ingeniero Mashwizu je pokosila bela žena rojaka Štefana Bajta, starega 67 let, ki mu je tekla zibelka v sončnih goriških Brdih. V Berazetegu pa se je za večno poslovila od svojcev rojakinja Marija Umek, vdova Rožanc, doma iz Lokev pri Divači. Naj bo našim dragim ljudem, ki so umrli tako daleč od domovine, lahka tuja zemlja.

Ceprav naše stare korenine v tuji zemlji neprestano usihajo, ne bodo odmrle, kajti mladi poganjki, novi rod, so še čisto naši, kar je dokazal sestanek mladincev v Cordobi dne 27. junija, ki ga je sklicalo Delavsko podporno društvo »Edinost«. Zbrane mladince, ki so prišli v velikem številu, je pozdravil glavni tajnik Anton Štepan in povedal, da je bil sestanek sklican zato, da se sestavi mladinski pododbor društva. Prva naloga tega mladinskega pododбора naj bi bila organizacija proslave 14-letnice društva »Edinost«. »S tem,« je naglasil g. Štepan, »naj bi se mladina že zdaj začela pripravljati na težko delo v društvu, kjer bo nekoč zavzela mesta starejših članov, da se tako še nadalje ohrani naša beseda in naši običaji.«

V pripravljalni odbor so bili izvoljeni: Peter Žagar za predsednika, Vida R. Oberman, podpredsednica, Marija Ines Movern, tajnica, Karlo Malešič, drugi tajnik, Irene Ogulin, blagajničarka, Jorgelina Gornik, druga blagajničarka ter odborniki: Nelida Oven, Karlo Govednik, Karlo Movern in Lidia I. Fir.

UMRL JE BIG TONY TOMŠIČ

Ameriški napredni Slovenci so spet položili v grob enega svojih zvestih sodelavcev. Dne 14. julija letos je umrl na poti proti Chicagu — v Kansasu, kjer je bival dolga leta — Anton Tomšič iz Oaklanda v Kaliforniji. Izredna vročina, ki je tiste dni vladala v ZD in je dosegla celo 100—200° Fahrenheita, je bila eden od vzrokov njegove nenadne smrti. Pokojnik je bil kot Big Tony — veliki Tone — znan med vsemi naprednimi ameriški Slovenci. Rojen je bil pred 72 leti v Dednem dolu pri Višnji gori na Dolenjskem. V Združenih državah je živel dolga leta kot rudar v premogovnem revirju v Kansasu, leta 1925 pa se je preselil v Kalifornijo. Tone je bil neutrudljiv sotrudnik »Proletarca«, Ameriškega družinskega koledarja in »Majskega glasa«, v dnevniku »Prosveta« pa je imel celo stalno rubriko pod naslovom »Iz pisarne Big Tonyja«. Bil je zelo hudomušen in kot tak tudi povsod upošteván. Deloval je v mnogih slovenskih društvih in domovih. Tako je bil tudi ustanovitelj društva štev. 594 SNPJ »Land of Palms« v Oaklandu. Dolga leta je bil tudi predsednik tega društva. Po sejah je članom vedno kaj zaigral, njegova žena pa jim je zapela, dokler je ni priklenila bolniška postelja in je lani v oktobru umrla. Pokojni Tony je bil tudi dober govornik in se je rad oglašal na sestankih, sejah, zborih in konvencijah.

Ameriški rojaki ga bodo ohranili v častnem spominu! C. A. K.

Slovenska izseljenska matica sporoča vsem rojakom, da je tvrdka

TIVOLI IMPORTS
6407 St. Clair Ave.
CLEVELAND 3, Ohio — USA

prevzela izključno zastopstvo za prodajo Slovenskega izseljenskega koledarja za l. 1955 v Ameriki. Rojaki, ki žele naročiti koledar, naj se obračajo na gornji naslov.

Nekaj vprašanj iz socialnega zavarovanja

IV. SPLOŠNA KONVENCIJA O SOCIALNEM ZAVAROVANJU MED REPUBLIKO FRANCIJO IN FLR JUGOSLAVIJO

Z jugoslovansko-francosko konvencijo o vzajemnosti v socialnem zavarovanju so urejene pravice jugoslovanskih delavcev, zaposlenih v Franciji, in francoskih delavcev, zaposlenih v Jugoslaviji, iz vsega socialnega zavarovanja. Jugoslovanski in francoski delavci imajo popolnoma enake pravice in pod istimi pogoji kakor državljani teh držav. Po tej konvenciji mora francosko socialno zavarovanje postopati z našimi državljani enako kakor postopa s svojimi državljani.

Razen te splošne zaščite zavarovancev — jugoslovanskih državljanov v Franciji pa urejuje konvencija tudi vprašanje pravic iz socialnega zavarovanja tistih delavcev, ki so bili prej zavarovani v eni državi, pa so nato šli na delo v drugo državo. Prav to vprašanje najbolj zanima naše izseljence, od katerih je bila večina več ali manj časa zaposlena pred izselitvijo v Francijo v Jugoslaviji (v raznih rudnikih in drugod). Mnogi od njih so že upokojeni v Franciji, drugi še delajo, zaradi česar je rešitev tega vprašanja za vse velike važnosti, saj je večina pokojnine odvisna tudi od trajanja pokojninskega zavarovanja.

Po določbah konvencije se čas pokojninskega zavarovanja v Franciji in delovna doba v Jugoslaviji vedno seštevata, kakor da je bil delavec ves čas zavarovan samo v Franciji.

Poudarjamo, da se pokojninskemu zavarovanju v Franciji prišteje vsa delovna doba, ki se v Jugoslaviji šteje za pokojnino, tudi če delavec ni bil pokojninsko zavarovan. Povedali smo že, da so bili pred letom 1937 pokojninsko zavarovani v Jugoslaviji samo rudarji, drugi delavci pa ne. Če je bil delavec pred odhodom v Francijo 4 leta vojak v prvi svetovni vojni, nato zaposlen pri nerudarskih delih 3 leta in 3 leta rudar, ima po jugoslovanskih predpisih 10 let delovne dobe za pokojnino v Jugoslaviji, čeprav je bil pokojninsko zavarovan samo 3 leta kot rudar.

1. Invalidska pokojnina

Kadar pridobi naš izseljenec pravico do invalidske pokojnine iz socialnega zavarovanja v Franciji, mora francoski zavod za socialno zavarovanje času pokojninskega zavarovanja v Franciji prišteti tudi delovno dobo v Jugoslaviji in na podlagi obojnega časa odrediti pokojnino. Na primer: izseljenec je bil v času od leta 1917 do 1924 eno leto vojak v prvi svetovni vojni in 6 let zaposlen v Jugoslaviji, nato pa se je preselil v Francijo in delal v tamošnjih rudnikih 28 let; francoska ustanova socialnega zavarovanja mu mora odmeriti pokojnino, kakor da bi bil vseh 35 let pokojninsko zavarovan v Franciji.

Celo invalidsko pokojnino izplačuje francosko socialno zavarovanje; četudi je pristeta delovna doba v Jugoslaviji, jugoslovansko socialno zavarovanje ni udeleženo pri izplačilu invalidske pokojnine.

Delavec, ki ima pravico do invalidske pokojnine, vložiti zahteva za invalidsko pokojnino pri francoski ustanovi socialnega zavarovanja, pri kateri je bil nazadnje zavarovan. V svoji zahtevi

mora navesti zaposlitve v Jugoslaviji z označo delodajalca, pri katerem je bil zaposlen, in z označo dneva vstopa na delo in izstopa z dela za vsako zaposlitev posebej. Če ima po jugoslovanskih predpisih pravico, da se mu šteje v delovno dobo za pokojnino tudi čas izven delovnega razmerja, kot na primer čas, prebit v prvi svetovni vojni, je treba navesti tudi to in priložiti dokazila o tem. Francoska ustanova socialnega zavarovanja mora nato sama zbrati podatke o delovni dobi v Jugoslaviji. Delovno dobo v Jugoslaviji prišteje času pokojninskega zavarovanja v Franciji in odmeri invalidsko pokojnino ter jo tudi v celoti izplačuje.

Če se izseljenec preseli nazaj v Jugoslavijo, mu francoska ustanova izplačuje to pokojnino v Jugoslavijo. Seveda je treba v primeru preselitve to javiti francoski ustanovi socialnega zavarovanja in takoj po prihodu v Jugoslavijo javiti točen naslov, na katerega naj se pokojnina nakazuje.

2. Starostna pokojnina

Po predpisih o socialnem zavarovanju v Franciji se invalidska pokojnina spremeni v starostno, ko doseže upokojenec določena leta starosti. Ko se določi namesto invalidske pokojnine starostna pokojnina, se izračuna starostna pokojnina, katero izplačujeta francosko in jugoslovansko socialno zavarovanje.

Tudi pri starostni pokojnini se seštevata čas pokojninskega zavarovanja v Franciji in delovna doba v Jugoslaviji. Pokojnine pa ne izplačuje samo francoska ustanova socialnega zavarovanja, temveč tudi ustanova jugoslovanskega socialnega zavarovanja, in sicer sorazmerno s časom pokojninskega zavarovanja v Franciji in delovno dobo v Jugoslaviji.

Ustanova socialnega zavarovanja vsake od obeh držav presodi na podlagi seštevka pokojninskega zavarovanja v Franciji in delovne dobe v Jugoslaviji, ali so izpolnjeni pogoji za starostno pokojnino ali ne. Če so, tedaj določi najprej višino pokojnine na podlagi seštevka pokojninskega zavarovanja in delovne dobe ustanova socialnega zavarovanja v Franciji po svojih predpisih, ustanova socialnega zavarovanja v Jugoslaviji pa po svojih. Nato izračunata del pokojnine, ki odpade na vsako od obeh.

Girard, Ohio

Cenjeni!

Prejel sem nekaj iztisov Vašega lista »Rodna gruda«, katerega sem bil prav vesel. Krasen list. Posebno za nas stare izseljence. Prilagam Vam 5 dolarjev za naročnino in ko bo potekla, zopet pošljem. Midva z ženo živiva tukaj v Ameriki že od l. 1913. »Rodna gruda« mi prinaša spomine na moja mlada leta. Doma sem iz občine Bela cerkev, okraj Novo mesto, žena pa iz Stične. V Novem mestu še živi moj oče in je tam najstarejši meščan, saj ima že 94 let.

Z ženo pošiljava pozdrave vsem rojakom, kjer živijo!

Josip in Ivana Skorbut

kotiček za žene

Za spremembo postrezimo z ribami

Vsaka sprememba ugodno vpliva, zato prav gotovo v družini ne bo zamere, če ji kakšen dan v tednu postrežete z okusno pripravljene ribami. In ribe so razen tega še zelo zdrava in lahko prebavljiva jed, tako da z njimi lahko postrežete tudi bolnikom in otrokom. Mnogi med nami so veliki prijatelji ribjih jedi, drugi spet pa beže, če le od daleč zavohajo, da so ribe na mizi. Gospodinja, ki zna ribe okusno pripraviti, bo znala prav gotovo tudi kakšnega nasprotnika prepričati, da so ribje jedi prav okusne in prijetna sprememba.

Navedli bomo nekaj znanih okusnih morskih rib in povedali nekaj receptov, kako jih v rojstni domovini pripravljajo naši južni bratje. Napačna je trditev, da so morske ribe okusne samo pozimi. Ribe so vse leto enako dobre. Razlika je le v tem, da se v toplejšem času hitreje pokvari, ker ribje meso vsebuje več vode kakor drugo. Zato pa moramo biti pri kupovanju in pripravi posebno skrbne. Pokvarjene ribe ne spoznamo le po tem, da nimajo rdečih škrg, temveč še bolj po napetem trebuhu in smrdečem drobovju. Meso takšne ribe je zlasti na hrbtu krhko. Ribe ne smemo prej umiti kakor tik pred uporabo, ker sicer se v vodi omehta in hitreje pokvari. Ribe, ki jih ne mislimo takoj pripraviti, hranimo na suhem, hladnem in temnem prostoru. Večje ribe so mnogo okusnejše, če so nekoliko vležane. Takšnim ribam odstranimo drobovje, jih s krpo skrbno zberemo, da so popolnoma suhe, ter nato obesimo v hladnem prostoru. Solimo jih šele tik pred uporabo.

Ribo ostrgamo tako, da jo položimo na mokro desko, primemo s prtičem za rep ter z ostrim nožem strgamo luske od repa proti glavi. Pri tem pa pazimo, da ne poškodujemo kože. Večjim ribam odstranimo luske tako, da z ostrim nožem potegnemo med luskami in kožo ter tako olupimo luske, da postane koža gladka. Če hočemo ribo odreti, jo položimo za nekaj minut v vrelo

in nato v mrzlo vodo. Ribo iztrebimo tako, da ji po dolgem preparamo trebuh ter previdno odstranimo drob. Pri tem pazimo, da se žolč ne razlije. Če hočemo ribo prerezati na kose, ji prerežemo trebuh med trebušnimi plavutmi počez namesto po dolgem in jo iztrebimo skozi prerez. Potem ji izpraskamo kri na notranji strani hrbtna ter čisto izperemo, na to izrežemo škrge, porežemo plavuti in zaokrožimo rep. Nasoljenim slanikom odrežemo glavo in kos repa. Če hočemo, da bodo manj slani, jih denemo za nekaj časa v sladko mleko ali za 24 ur v mrzlo vodo, ki jo moramo večkrat menjati. Nato jih šele iztrebimo in izperemo.

JUHA IZ RIBJIH OSTANKOV

Očiščene ribje ostanke (glave, kože, kosti, plavuti) pristavimo v mrzli vodi. Dodamo južno zelenjavo, nekaj zrnč celega popra, nekoliko muškarnega oreščka, 2 mageljnova klinčka, strok česna in nekaj koscev čebule. Osolimo in pustimo, da počasi vre. Na žlici masti zarumenimo dve žlici moke, zalijemo prežganje s precejeno juho, še enkrat vse skupaj prevremo, opopramo, dodamo sesekljan peteršilj ter serviramo z zakuhanimi ribjimi cmoki, rižem, opraznimi kruhki itd.

RIBJI CMOKI

Meso kakršnekoli ribe drobno sesekljamo, dodamo v vodi ali mleku namočene žemlje, jajce, nekaj koscev drobno nasekljane čebule, pest drobtin, nastrgano citronino lupino in žličko parmezana. Nato osolimo in opopramo ter oblikujemo majhne cmočke, ki jih na ribji juhi zakuhamo.

KUHANE MORSKE RIBE

Očiščene ribe pristavimo z mrzlo vodo. Dodamo nekaj zrnč celega popra, zelenega peteršilja, korenje, lovorjev list ter kuhamo, dokler se ne začne ribi luščiti meso in postane tako mehko, da ga lahko prebodemo z lesenim

klinčkom, kar pomeni, da je riba dovolj kuhana. Pripominjamo, da se morske ribe delj časa kuhajo kakor sladkovodne. Kuhano ribo vzamemo iz vode. V kozici razbelimo nekaj žlic olja, dodamo nekoliko citroninega soka in sesekljanega zelenega peteršilja, polijemo vse skupaj po ribi in še toplotno serviramo.

OCVRTE MORSKE RIBE

Ribe oluskamo, očistimo, operemo, zrežemo na koščke in osolimo. Nato jih povajamo v moki in ocvremo na razbeljenem olju ter končno še malo potresemo s soljo. Na isti način ocvremo hobotnice, ki jim prej odstranimo hrustanec in jih nekaj časa namakamo v vinu.

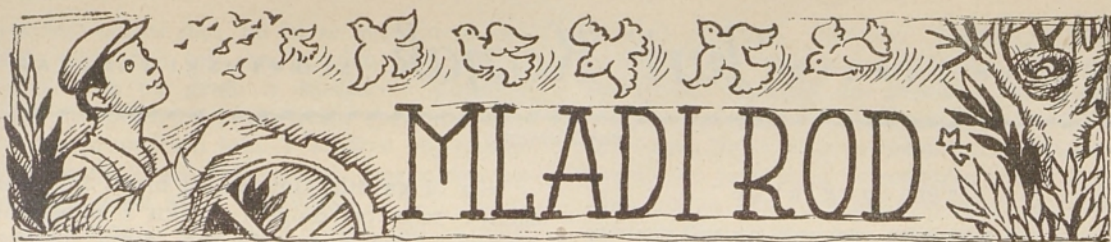
ITALIJANSKA RIBJA SOLATA

Dve večji, olupljeni kisli kumarici, tri v kisu vložene paprike, košček prekajene svinjine, slanika, ki smo ga prej dvanajst ur namakale v vodi, ali kuhanega karpca zrežemo na kosce ter oblijemo z majonezo ali mrzlo zelenjadno omako, premešamo in garniramo s sardelicami, sardinami, kislimi kumaricami, gobicami in tako dalje.

POLENOVKA PO KAPUCINSKO

Kos namočene polenovke nasolimo in pokrito dušimo na ne prehudem ognju. Nato odlijemo sok in polenovko razrežemo na majhne kose, ki jih zložimo v kozico, namazano s surovim maslom, polijemo z zajemalko kisle smetane, potresemo z drobtinami, ki smo jim primešale nastrgane limonine lupine, nasekljan peteršilj, poper, stolčeno kumino, in nasekljano, na maslu oprazeno čebulo. Na to zopet zložimo plast na kosce narezane polenovke, ki jo polijemo s smetano in potresemo kakor prej. To ponavljamo, dokler ni kozica zvrhana. Na zadnjo plast ribjih koscev položimo nekaj koščkov surovega masla in potresemo drobtine. Tako pripravljeno polenovko v pečici spečemo. Serviramo jo s krompirjem in kislim zeljem.

NEIZKOPAN ZAKLAD

V starih časih, ko še ni bilo hranilnic, so ljudje na različne načine shranjevali in skrivali denar. Najraje so ga zakopavali na kakšnem posebnem prostoru. Tako so zbrali štirje kmetje svoj denar ter skrbno preštetega vsuli v železno skrinjo, ki so jo zakopali pod hribom, imenovanim »Vernikov grintovec«. Skrivališče so zaznamovali z znamenjem, ki so ga poznali samo oni. Tako so mislili, da ga bodo pač dvignili, kadar ga bodo potrebovali.

Pa so prihrumeli v deželo krvoločni Turki in pomorili skoraj vse vaščane. Med njimi so bili tudi tisti štirje kmetje, ki so zakopali denar. Vsako leto ob Kresu pa se je na mestu, kjer je bil denar zakopan, prikazala majhna lučka, ki je svetila vso noč. Vaščani so postali nanjo pozorni. Posvetovali so se med seboj in uganili, da je tam najbrž zakopan zaklad. Trije najpogumnejši so se odločili, da zaklad izkopljejo. Res so se lotili dela. Kopljejo in kopljejo in že ugledajo veliko skrinjo. Ko pa jo hočejo dvigniti, zaduhajo dim in ko se ozrejo, vidijo, da jim gorijo njihovi domovi. Preplašeni hitijo domov gasit. Toda ko pridejo do svojih hiš, ni bilo ognja nikjer. Zvečer so se odpravili spet na mesto, kjer so kopali, a skrinje niso našli več.

Naslednji večer spet zagledajo lučko. Dogovorijo se, da bodo šli ponovno kopat. Zdaj sta kopala samo dva, tretji se je skesal. Kopljeta, spet dokopljeta do skrinje, dvigneta jo iz jame. Kar se eden domisli, da bi si zaklad prisvojil sam, tovariša pa pahnil v prepad. Z zvižaco ga spravi k prepadu in ga pahne vanj. Ves poten hiti nazaj k skrinji in jo skuša z vleči domov. Ko pa se ozre, vidi, da hrumijo divji Turki v vas. Seveda pusti zaklad in hiti domov, da reši družino. Ko pa pride domov, ni bilo Turkov nikjer. Zdaj pripoveduje vaščanom, kako je šel tovariš k prepadu in po nesreči pa-

del vanj. Vsi mu verjamejo in ga prosijo, naj ne hodi nazaj, da ne zadene nesreča še njega.

On jih ne posluša. Tretji večer gre nazaj, a skrinje ne najde. Vneto začne kopati in končno s hudo muko dokoplje do skrinje. S težavo jo izvleče iz jame. Ko pa jo hoče odpreti, zasliši iz brezna milo vzdihovanje. Posluša. Neznana sila ga vleče tja, da pogleda vanj. Ta trenutek se mu pa zvrtil v glavi, da izgubi ravnotežje in pade v prepad.

Ko so zjutraj prišli vaščani tja, niso našli ne kmeta in tudi ne zaklada. Od tistega časa ni bilo nikogar več, ki bi si uspel izkopati zaklad.

Pripovedka z Jezerskega
Zapisala Jelka Urh

ALOJZ GRADNIK

Narobe svet

Če krava žene hlapca past,
če žago žaga v gozdu hrast,
če soba Miciko pometa,
če streha k lastovici leta,
če pastirico vrže šiba,
če ribiča ujame riba,
če juha kuharico skuha,
če pajku vrat zadrigne muha,
če šolarja naloga piše,
če zidajo zidarje hiše,
če strica Marka pije vino,
če bluza trga teto Lino —
je takšen red narobe svet.

(Nadaljevanje)

Osmo poglavje

V neverske roke padel mu mili je otrok,
med otcem in otrokom zija prepad globok!
Zdihuje sivi starec, zdihuje celo noč
in kliče vse svetnike in Boga na pomoč.

F. r. C e g n a r.

Oče Bernard ni mogel preboleti nesreče, šel je bil tjakaj, kamor nam vsem kaže pot, od koder se ne vrne nihče več: truplo v krtovo deželo, duša v lepše življenje. Peter je gospodoval na Kozjaku, na videz srečen. Ali pa je mirovala vest, tista ptica, ki večno kljuje in vpije in obsoja? Ali je lahko legel in sladko brez skrbi spal? Menda ne.

Novice, ki so došle na Kozjak, so poročale, da pride Marko kmalu domov. Ubogi mož! Nič še ni mislil, kaka izguba ga je zadela. Najmanj pa je slutil, da mu je napravil vse to rodni brat.

Bilo je jesenskega večera, ko je jezdil po slabo nadelanem potu proti domu, za njim krdelce veselih hlapcev, izmed katerih je pogrešal dveh, ki sta ostala zakopana v tuji zemlji. Hlapci so se glasno pomenkovali in ogovarjali mimo gredoče kmetiške ljudi; gospodu bi bil bral veselje na obrazu, ko je zagledal hribec, kjer mu je stalo domovje na skalo zidano, in kjer je menil objeti sina, ne vedoč, da je daleč — oh, daleč pri nevernih Turkih.

Veselo zatrobi vratar, star hišni služabnik, v rog, ko zagleda ljubega gospodarja pred gradom; viseče mostnice padejo čez visoke rove, in grad sprejme krdelce. Družina vre vkup, tudi Peter prišepa. »Aj, Bogu se usmili in mamki božji,« javka stara Mara med prvimi, »da bi bili gospod vendar poprej prišli, preden so hudobni ljudje izpodmeknili tej hiši steber, preden so hudobni cigani milega sinu odgnali daleč, da ga ne bo nikoli več videl pošten človek!«

Gotovo se je moralo Marku čudno zdeti, da ni videl sina precej med svojimi ljudmi. Ostrmeti pa je moral še bolj, ko je Peter kislo in žalostno pristopil rekši, naj gre ž njim in naj ne stoji med družinčeti, da mu ima kaj posebnega razodeti. Kakor blisk iz jasnega ga zadene žalostna novica; barve so ga izpreletale, molčal je; bolečine, ki jih je čutil, mu niso dale ni govoriti, ni očitno pokazati tuge.

»In ni ga bilo človeka, ki bi mi bil rešil sina?« reče po dolgem molku z žalostnim glasom. »Nobenega človeka nima Marko Kozjak, da bi bil šel za roparji? Nobenega človeka?«

»Krivo me sodiš, brat Marko!« odgovori Peter. »Koliko sem si prizadel, koliko sem prehodil, da bi pregнал roparje, to ti pove vsak sosed, vsak hlapec. Jaz sem delal, kar je bilo v moji moči; ali deček je izginil, kakor bi ga požrla zemlja, in ravno zato imam jaz upanje, da — da še kdaj pride na dan. Utolaži se torej, brat Marko, saj vidiš, moralo je tako biti, Bog je menda hotel.«

Vendar vse te tolažbe so se Marka slabo prijele, morda tembolj, ker so izhajale iz hinavskega srca. Sam je bil na tem svetu, nobenega otroka ni imel več, in vse tolažbe mu ga niso mogle nadomestiti. Kdor bi bil videl tega moža, ki je srčno šel med gole meče in bodečim sulicam naproti, kateremu je sonce na bojišču zarjavelo lice, kateremu je sovražnik vsekal nekatero rano; kdor bi ga bil videl, kako so mu debele solze tekle po gosti bradi na junaške prsi, ta bi se bil moral jokati ž njim.

S hudobnim veseljem je gledal potuhnjeni Peter, kako postaja Marko od večera do jutra otožnejši.

Prvi namen, ki si ga je bil Marko postavil, je bil ta, da hoče sina iskati križem sveta, dokler ga ne najde. Ali znanci, zlasti zatiški menihi, ga pregovoré, da je vse iskanje zastonj, ker se ni dalo zvedeti ni pičice, proti kateremu kraju so krenili hudodelci z dečkom, ali so šli daleč, ali so ostali blizu. Uvidel je naposled, ko se je bil v svoji žalosti sam sebi nekoliko privadil, da bi bilo res vse brez uspeha, karkoli bi storil.

Marku ni bil svet več po godu. »Kaj mi pomaga ime, kaj bogastvo?« je rekel sam pri sebi. »Sreča je šla po vodi, ne bom je imel več na tem svetu! Ženo mi je Bog vzel pre zgodaj, ostalo mi je dete, in zdaj sem izgubil še to. Srečen na svetu ne morem biti več; le tamkaj ju upam še videti, torej moram skrbeti, da pridem tja.«

Stopi torej pred grbastega Petra in mu reče: »Ljubi moj brat! Umekniti se ti hočem; dam ti vse svoje imetje, obračaj ga, kakor te je volja. Oženi se, ako ti je povšeči, mlajši si od mene. Samo to si izgovorim, ko bi kdaj

zasvetil srečni dan, da bi se zvedelo za mojega sina, naj ima on pravico nastopiti za teboj. Jaz pa grem v kloster v Zatičino; skrbeti hočem za svojo dušo; svet in svetno imetje prepuščam tebi. V klostru naj pokopljejo moje kosti! Bog ne daj, morda ene poslednjih naše stare rodovine.«

Petru se je bilo torej izteklo vse po volji, kakor si je želel in pričakoval.

Deveto poglavje

— — — — —
Odkrsti se in bo Turčin,
in ko doraste, da takrat
morit bo hodil si svojät.
Valjavec.

Vrnimo se zopet k mlademu Juriju Kozjaku, ki ga je bil odpeljal cigan. Sicer smo zašli v pripovedovanju že malo dalje, povzamemo torej nakratko tukaj reči, ki bi jih imeli razložiti že poprej.

Cigani so bili bliskoma oddirjali, ko so imeli dečka med seboj. Imeli so iskre, lahke konjiče, ki so, dasi manjši od bojnih grajskih konj kozjaških hlapcev, posezali vendar dokaj lažje, tako da so bili cigani kmalu svojim gonjačem iz moči in oči. Tudi noč jim je ustrezala. Dasi tudi so se nekoliko ogibali navadnih potov in hodili po stranskih stezah, so dospeli drugi dan na mejo in tu so bili toliko kakor brez skrbi. Tukaj se loči spoštovana družčina, ker so hoteli skoraj vsi Samolovi tovariši na Ogrsko, Samol pa na Turško.

Ni manjkalo mnogo, da ne bi bil moral razsojati nož. Le s tem so se pobogali, da jim je prepustil Samol večji del krvavega denarja za dečka. Dolgin se potem obrne proti Turčiji, zakaj hotel je menda izpolniti naloženo zlodejstvo do zadnjega, kakor je bil že ves v hudobiji, ali pa je upal izkupiti še kakšen denar za lepega dečka. Fante je sicer od kraja vpil, jokal in prosil, toda cigan mu je vselej usta zatisnil in tako ne prav vljudno utišil pred seboj na sedlu sedečega ubogega otroka. Drhal razmršenih ciganovih bratov, ki jo je zalotil dolgin na poti, je bila strgala poslednjo dobro obleko dečku s telesa; ciganske matere so mu bile zavdale, da ni vpil in da je dobil bolj zagorelo in rjavkasto lice.

Na turški meji proda cigan dečka Turku, ki je nabiral krščanske otroke za janičarska vzrejališča.

Turki, izprva doma v Aziji, so bili premagani koncem 8. stoletja po Arabcih in so ravno po letih prejeli vero Mohamedovo. Kmalu pa so izvili Turki svojim zmagavcem nekoliko oblasti iz rok in si znali naposled osvojiti popolno prostost. Osman, prvak in

praded zadnjih sultanov turških, vzame krščanskemu cesarju v Carigradu nekaj maloazijskih zemljišč in postane samostojen vladar. Sin njegov, Orhan, pridobi z orožjem vso Malo Azijo in prvi ustanovi tisto turško vojsko, ki je najbolj pripomogla, da je dolgo časa turško ime razprostiralo strah in trepet po vsej Evropi, posebno pa še pri nas južnih Slovanih — namreč janičarje. Pod vladarjem Orhanom je namreč svetoval veliki vezir Alredina, naj se ujeti krščanski otroci vzrejujejo in odgajajo za turške vojake, in take vojake so imenovali janičarje.

Izprva je bilo komaj tisoč janičarjev. Ali že za sultana Murada I. (leta 1360), kateremu nekateri pripisujejo prvo ustanovljenje te nove vojske, se je pomnožilo število janičarjev na dvanajst tisoč. Ko so Turki čimdalje bolj utrjali svoje gospodarstvo po Evropi na jugu, osvojivši si Carigrad l. 1453; ko so čimdalje bolj podjarmovali kristjane, so nalovili tudi vedno več krščanskih dečkov, in janičarska vojska je narastla do 40.000 mož tistih strahovitih vojščakov, ki so, sami iz krščanskih rodovin, nevede neusmiljeno divjali zoper svoje roditelje in brate in zoper svojo vero.

Med janičarje torej je prišel tudi mladi Jurij Kozjak. Iz malega dečka zraste čez leta krepak mladenič, na telesu junak, kakor mu je bil v mladih letih oče v daljni domovini. Ali kaka izprememba! To ni bil več tisti otročje-pobožni Kozjakov sin, ampak poturčen sanjarski vojak.

Hrabri janičar, Marko Kozjakov sin, je postal v kratkem polkovnik v svoji orti (kakor se je imenovala večja ali manjša četa janičarska), in ni ga bilo mimo njega hrabrejšega in strašnejšega v boju. Ločil pa se je od svojih tovarišev, da ni hlepel po ropanju in moritvi slabih, neoboroženih ljudi; in tako je ostalo nekako neomadeževano njegovo pošteno srce tudi pod tujim odelom, v tuji, divji družini. Sicer ni vpraševal, zakaj se bojuje; šel je vsekam, kamor so ljuti Turki nesli zastave svojega preroka Mohameda, ali bojeval se je z vojaki, ne z otroki in ženami.

Grozovita telesna moč, ki jo je ta janičar razkazoval v boju, je storila, da so se celo Turki nekako bali zamišljenega svojega vojaka. Ker so vedeli, koliko jim v boju koristi takšen glavar, ki sam hraber ko lev, nareja svojim tovarišem pot skozi bojne vrste, zato je janičar Jurij Kozjak — ki, seve, tega imena ni poznal — dosegel čast, da je vodil sam svoje precej veliko krdelo, dasi to sicer ni bila navada pri tako mladih ljudeh.

Deseto poglavje

Opat in menihi, modri možje,
nobeden srca ozdravit' ne ve.
Fr. Prešeren.

Bilo je leta 1475. Peter Kozjak se je bil že skoraj naveličal svoje samostojnosti, zakaj sreče ni imel. Hotel se je ženiti, ali izpodletelo mu je: nevesta, ki si jo je izbral, ga ni marala. Peter pa ni mogel poizkušati še v drugo, ostal je torej sam zase na gradu Kozjaku.

Zvesti stari služabniki so bili popustili grad, ko je nastopil gospodarstvo Peter. Stari Ožbe, ki je služil v gradu šestdeset let, je šel osebenkovat na stare dni, toda le za malo časa, zakaj kmalu se je preselil s tega sveta za Maro, staro hišno, ki je bila umrla precej za očetom Bernardom še v gradu.

Marku so bili tudi že osiveli lasje; postava, nekdanj moška in močna, se je bila sključila in zgrbančila. Največ je pripomogla žalost in skrb za sina, da mu je starost przgodaj jela lomiti kosti. Zastonj so upali in pravili menihi, da se mu rana zaceli, kadar nekoliko pozabi svoje izgube. Menih Marko je živel sam zase v svoji bolečini.

V prijaznem kotiču, v zatišju med dvema vrstama lepih gričev, je stal slavni kloster zatiški. Že leta 1135 je kupil patriarh Peregrin iz Ogleja tukaj nekaj zemlje, postavil kloster in poklical iz Rima brate cistercijance. Ustanovitelj pa bratom ni preskrbel samo strehe in stanovanja, temveč jim je prikupil za živež tudi primerne lastnije v okolici. Precej od kraja so imeli menihi tri vasi podložne za raboto in desetino. Pomnožili so to prvo lastnijo sosedni in daljni plemenitaši; med poslednjimi nahajamo v zapisnikih najvišje osebe vseh stanov: papeže, cesarje, kralje, vojvode, grofe in druge imetnike imenujejo med darovavci. Tako je bil zatiški kloster v nekdanjih časih eden najbogatejših v slovenskih deželah.

Poslopje je bilo zavarovano z visokim obzidjem in štrlečimi stolpi, zakaj tačas je bilo varno le to, kar je bilo sovražnikovi roki nedosegljivo, kar je branil zid in ostri meč. Ne samo, da so bili Turki hudi sosedje, bilo je tudi v deželi mnogo nemirnežev. Gospodar je imel dolžnost varovati svoje podložnike. Zato je moral imeti tudi kloster zmerom oboženo krdelo hlapcev na nogah, ako se je hotel varovati domačih in vnanjih sovražnikov.

Bilo je nekega jutra. Opat Ulrik je sedel v svoji izbi in v roki je imel veliko odprto knjigo z zlatim zaklepom, iz katere je bral.

Bil je opat že priletan; v okolici med ljudstvom in med gospodo je veljala njegova beseda mnogo. Njemu nasproti pri durih je stal velik mož širokih pleč, na prvi pogled bi bil uganil, da je vojak.

»Kaj boš povedal, Til?« izpregovori opat in zapre bukve. »Kako ste opravili? Ali si dobil one, ki so ubili pisarja?«

»Nismo jih dobili, častitljivi gospod opat!« odgovori Til. »Zasačili smo jih bili nekoliko v razvalini in obstopili, ali imeli so okovane cepce, eni celo meče; ušli so nam, trije izmed naših so močno ranjeni.«

»Doklej bodo še nadlegovali ubogo ljudstvo sovražniki od zunaj, roparji med narodom! Zdaj bodo še predrznejši, naposled nam pridejo na dom, in človek si ne bo upal več izpod strehe. Ali si že slišal, da se nam je bati Turkov, preden mine poletje? Potem bomo imeli zopet nesrečo, da nam Bog pomagaj!«

Opat migne Tilu, naj odide. Til pa se je le počasi pomikal nazaj; videlo se je, da bi rad povedal še nekaj.

»Kaj bi še rad?« ga vpraša naposled opat.

»Sinoči smo dobili neznanega človeka,« pripoveduje hlapec, »in ker se nas je ogibal, smo ga prijeli. Zdaj pa trdi hlapec Andrej, ki je bil prej v gradu na Kozjaku, da ga je videl že poprej in da je ravno tisti, kakor so dejali, da je bil odpeljal tistega dečka sina gospoda — —«

»Kozjaka!« pravi opat, čudeč se, vstane s stola in izprašuje hlapca zvesto in nadrobno, kako jim je cigan prišel v roke. »Kaj, ko bi se dalo kaj zvedeti o Kozjakovem sinu!« je mislil opat Ulrik in brž reče pripeljati cigana in sklicati priorja, očeta Martina in druge starejše menihe.

Kmalu se zbero očetje in začno izpraševati in izpeljevati cigana. Obetajo mu, da se mu bo prizaneslo mnogo, ako pove po pravici in se spokori; nasprotno mu žugajo, da ga dado neutegoma obesiti, ako ne pove vsega po pravici. Cigan je pogledoval zaničljivo okrog sebe; vse se mu je zdelo za smeh, ne za smrt.

»Ali si ti tisti človek, ki je roparski odpeljal dečka, Kozjakovega sina?« vpraša opat. »Govori! Ljudje te poznajo, ne boš utajil, ne!«

»Prav dobro me poznate: jaz sem preskrbel dečku službo,« reče cigan in gleda okrog po svojih sodnikih, menihih in hlapcih, ki so ga držali.

»Kje je menih Kozjak?« vpraša dalje cigan. »Ako ga hočete poklicati, jaz bi mu nekaj povedal na uho, in on bo zame prosil, da

me ne obesite; vam pa nič ne zaupam, gospodje v dolgih haljah! Vi bi nemara radi, da bi jaz pod vislice stopil, ali pa, da bi se mi prelomil vrat. A Kozjak, ta je moj stari prijatelj, naj bo že tisti grbavi, ali njegov brat, ki je med vami menih.«

Marko Kozjak, že osivel, pride iz svoje izbice, ki je bila na zadnjem oglu proti severu. Ko zasliši, da je ravno tisti, ki mu je odpeljal sina, zapre to ubogemu starcu besedo, up navdihne očeta, upanje, da je še mogoče dobiti sina nazaj. »Povej mi, povej, da moj sin živi; izgovori, da mi ga pripelješ nazaj, in nič se ti ne bo zgodilo, jaz prevzamem tvojo kazen, jaz ti dam pol imetja, ves Kozjak, pa mi govori, kje je moj sin?« Vse to je hotel stari Marko naenkrat zvedeti od cigana.

Ali temu se zasvetijo male sive oči in staro maščevanje se mu zbudi. Nekaj časa gleda osivelega, onemoglega očeta in pravi: »Ne poznaš me, Marko Kozjak? Jaz sem imel tudi nekdanjega sina, mladega, lepo rastočega, ki sem ga ljubil. Ali ti si mi podrl moje veselje, ti si pobil mojega sina, da mi je umrl, in zato sem te kaznoval, kakor vidim, dovolj. Toda ne sam jaz, tudi drugi človek je bil, ki me je nagnal do tega dela; ime tega človeka ti povem na uho, in ako ne boš prosil za moje življenje, tudi za njegovo ne boš; ako mene obesijo, tudi njemu ne prizaneso. Poslušaj!« in cigan pristopi k staremu Marku ter mu pove na uho: »Tvoj brat Peter mi je sina prodal in izdal!«

Komaj je Marko čul te besede, ga prešine kakor blisk in zgrne se v omedlevice na tla. Menihi so vsi obenem planili, da bi pomogli staremu možu.

Opat prestrašen veli, naj cigana zvezanega odpeljejo in zapro. Tudi Marka odnese. Nič se ni zavedel. Skoraj vsi so menili, da ne preživi te omedlevice.

Marka Kozjaka spravijo v posteljo ter pokličejo očeta Benedikta, ki je bil na glasu, da umeje napravljati zdravila, obvezati in zaceliti rano in kuhati rože, ki so dobre za bolno telo. Pater Benedikt tudi znese vso svojo umetnost, da bi spravil bolnika k zavesti. Vse je bilo pokonci v kloštru.

Opat pošlje tudi posla v grad Kozjak gospodu Petru poročat, naj nemudoma pride v klošter, ker mu je brat morda blizu smrti.

Peter se zavzame, ni še pričakoval bratove smrti. Pravzaprav, kakor se nam zdi, mu ni bilo mnogo do brata, ki ga ni ljubil; vendar spodobilo se je, da ga je šel pogledat še pred smrtjo, in zato je bil précej pripravljen.

Veli torej osedlati svojega konja ter pogosti kloštrskega posla.

»Kaj pa se je zgodilo?« vpraša Peter kloštrskega hlapca med potom. »Ali je moj brat nanagloma zbolel?«

»Povedali mi niso opat sami,« odgovori hlapec, »toda slišal sem vendar tako drugod, da je neki cigan, ki smo ga predsočnem ujeli, nekaj skrivaj povedal gospodu, in precej tačas jim je prihajalo slabo in se niso potem več zavedeli. Kaj je cigan povedal, tega ne vedo, najbrže kako čarovnijo, kakor jih imajo ti ljudje.«

Ko bi bil hlapec pazil na gospoda Petra Kozjaka, bi bil videl, kako je lice njegovo zdaj bledelo, zdaj zelenelo; noge so se mu oklenile konja in roke nevede izpustile konjsko brzdo.

»Kakšen je cigan?« vpraša čez dolgo, ko se nekoliko vpokoji.

»Dolg, že precej star, močan pa ko vol; dva sta ga morala držati in še bi ju bil kmalu ustrahoval, dasi naš Til ni karsibodi —« odgovori hlapec.

»On je!« pravi Peter, in obide ga smrtni strah. Vest, že davno utišena in pomirjena, se zbudi nanovo.

Plaho je gledal kloštrski hlapec gospoda Kozjaka, ki je bil čuden, da še nikoli tako. »Kaj vam je, gospod?« vpraša kake dvakrat, ko vidi Petra vsega prepadlega. Toda Peter ne izpregovori besedice do kloštrskih vrat. Sam ni vedel, kdaj je prišel do tja.

Opat mu pride na dvorišče naproti. Peter, ki je hotel vprašati, kako je bratu, vpraša,

Kmalu potem se Marko preseli v klošter, obleče namesto svetle jeklene vojne opreme belo meniško obleko iz surovega sukna in postane eden najpobožnejših menihov v Stični

kako je ciganu. Opat je spoznal precej, da je grozno razmišljen; menil je pa, da ga je spravila nenadna nesreča tako z uma. Pelje ga torej k bratu. Ta je ležal še zmerom brez zavesti. Mešalo in bledlo se mu je v glavi. Govoril je nerazumljive besede.

Ko je Peter videl, da menihi še ne vedo njegove pregrehe, zakaj bili so vsi jako prijazni ž njim, in ko so vsi zmajevali, da bi Marko še kdaj vstal, se tudi njemu nekoliko umiri srce.

Prosi opata, naj ga pusti k ciganu, češ da bo kaj bolj natanko zvedel o svojem stričniku, kje je in kako bi ga dobili nazaj. Rad mu dovoli opat ter mu celo ponudi, da mu hoče dati spremljevalca. Ali Peter si da pokazati le ječo, potem pa izpusti hlapca, rekši, da se bo sam najboljše pogovoril s ciganom.

»Če te poprime,« je mrmral hlapec odhajaje, »premanje ti krive kosti, da boš pomnil hoditi blizu pasjega hleva. Pa če te, naj te, manjka boljših ljudi.«

Peter stopi k ciganu v ječo.

»Aha, moj stari prijatelj me je prišel gledat,« pravi cigan poredno, »no, prav delaš. Ali že veš, da naju oba obesijo — tebe in mene, spodobi se to po vsej pravici; zakaj skupaj orala, skupaj pojedla; oba skupaj vozila, oba skupaj zvrnila. Kaj ti praviš, grčavi moj prijatelj?«

Kako je moralo biti Petru, to si lahko misli vsak sam. Vendar sila je bila.

»Kako se predrzneš imenovati moje ime s svojim obenem?« se grozi Peter.

»Molči, molči, mačka stara, polomljena! Saj vem, da nisi pozabil na tisti večer — pred kakimi dvanajstimi leti — in ko bi bil, bi te jaz kmalu opomnil nanj. Da pa sem imenoval tvoje ime bratu, staremu menihu, to mi je velevala pamet. Spoznal me je hlapec, ki je bil prej na tvoji krtini, in kateremu bi bil imel ti streti črepinjo — pa bi vsega tega ne bilo — in kaj mi je ostalo drugega, da si rešim svojo staro polt.«

Ko bi bil mogel Peter to hudobo s pogledom nabosti na steno, bi jo bil; ali za zdaj je moral molčati in cigana zlepa pridobiti zase.

»Komu si še bleknil o tej reči kakor mojemu bratu?« vpraša Peter.

»Nikomur!« odgovori cigan. »Menil sem, da ga bom s tem pridobil za svojo reč in za svojo glavo, da mu obljubim sina prignati nazaj. V tem trenutju pa sem se domislil

tvoje lepote, in glej, stara šleva je bil toliko brezumen, da je omedlel.«

»Svetujem ti, da mojega imena ne imenuješ več; brat morda umre, in tako te bom jaz spravil iz ječe,« pravi Peter.

»Kaj, ko bi jaz namerjal razodeti tvoj del pri tem dejanju?«

»Nihče ti ne bo verjel, človeče! In potem ne upaj nič, to bo tvoja smrt; jaz si hočem prizadeti, da ne boš živel dva dni potem, ako imenuješ mene očitno.«

»Kaj, ko bi jaz dokazal, kar bom govoril? Ko bi jaz pripravil tvojega bratovega sina zopet nazaj in dobil zoper tebe priče? Da jih dobom — ne skrbi tega! Tvoj stričnik pa je lep janičar; ni tega pet tednov, kar sem ga videl, morda obišče tebe in svoj rojstveni kraj, seveda po janičarsko, zakaj ne pozna dežele, kjer ima tako ljubega strica, kakor si ti, ljubeznivi moj tovariš. Kaj bi ti rekel potlej?« Rekši se zagrohoče cigan.

»Tega ne storiš,« izpregovarja Peter, »bilo bi tebi škodljivo.«

»Kaj je meni škodljivo, sodim le jaz; tebi pa le nekaj pomaga iz klešč, in to je, da me spraviš iz te luknje na beli dan ali v črno noč. Ako me ti ne, se oprostim sam; potlej pa le glej, kod boš hodil in kam boš stopal. Vzemim nož in mi prereži vrvi na hrbtu, ki mi vežejo roke, pridem že sam pod sonce.«

Petra vendar ni bilo volja storiti tega. Izgovarjal se je, da ga osvobodi kako drugače, bolj skrivaj; to bi bilo preočito.

»Ako nisem v štiriindvajsetih urah prost s tvojo močjo, bom brez tvoje pozneje. Potlej pa razobesim tvoje možgane po plotu zatiškega vrta,« je vpil srditi cigan za plemenitašem, da sta ga lahko slišala hlapca, ki sta stala pred durmi na straži.

UPRAVA SPOROČA

Vse naročnike »Rodne grude« obveščamo, da posameznikom ne bomo odgovarjali pismeno v zadevi upravniskih poslov. Cena lista za posamezne dežele je navedena na notranji strani naslovne strani, denar pa rojaki lahko pošiljajo po pošti. Rojakom iz Francije sporočamo, da je bila številka 5 odposlana na naslov rojaka Artiča, ki pa iste ni prejel. Izgleda, da se je pošiljka izgubila. Poslali smo jo ponovno. Rojake prosimo, da oprostite zakasnitev, ki je nismo mi zakrivali.

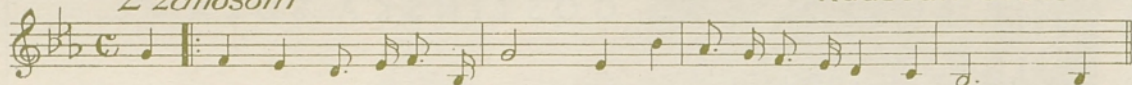

Lepo je v naši domovini biti mlad

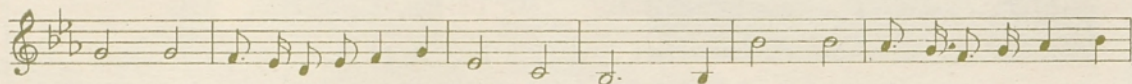
Radovan Gobec

Z zmosom

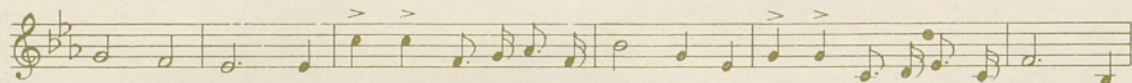
Radovan Gobec

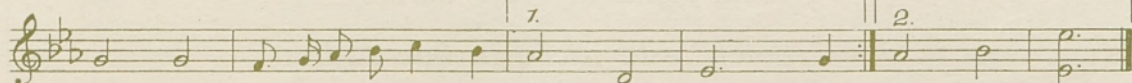
Za - poj - mo pe - sem si u - se - lo, naj se raz - le - ga prek sve - ta. Le -
- - me - si pe - sem še u - da - lja - uo, u - sem dragim našim lep po - zdrav. Le -

po je v naši do - mo - vi - ni bi - ti mlad. U - de - že - li, kjer so si ljudje kot
po je v naši do - mo - vi - ni bi - ti mlad. Kjer hra - bri so ljudje in rod je

brat in brat. In to - plo sonce ki nas gre - je in morje, ki poživlja kri, le -
zdrav, kre - pak. Ues svet po - zna nas po ju - na - štvu, mla - di - ni cvete zdaj pomlad, le -

po je v naši domo - vi - ni bi ti mlad. Po -
po je v naši domo - vi - ni bi - ti mlad.

Iz slovenske pesmarice

SEM FANTIČ Z ZELENEGA ŠTAJERJA

Narodna

Sem fantič z zelenega Štajerja,
sem zmíraj korajžen, vesel,
kedor se pa jezno in kisló drži,
ta štajerski fantič pač ni.

Se rožce po polju se pesele,
in ptički pojejo lepo,
zakaj bi pa štajerski fantič ne pël,
takrat, ko je najbolj vesel.

ŠE EN KRAJČERČEK MAM

Narodna

Še en krajčerček mam,
še en krajčerček mam,
en krajčerček mam,
da ga ljubici dam.

Da me v kamro pelja,
da me v kamro pelja.
Me v kamro pelja
in me ljubiti zna.

NA OKNU GLEJ OBRAZEK BLED

Na oknu glej obrazek bled
na licih grenkih solzic sled.
Zakaj pa dekle komaj dvajsetih let
tako žalostno gledaš v svet?

»V hribe šel je dragi moj,
s fašisti bije težki boj,
morda je v krvi obležal nocoj,
ko branil je narod svoj.«

»Dekle ne bodi žalostno,
otri si solze in oko,
tvoj fant gotovo povrne se,
ko zvezda utrne se.«

Ponosen vrne se junak,
ovenčan s slavo svetlih zmag
in vriscoma vrgel bo fitovko v zrak,
ko stopil čez tvoj bó prag.

GOSTINSKA ŠOLA

Hotel Bellevue

LJUBLJANA

priporoča

*vsem rojakom svoje obrate
hotel, restavracijo in bife Jadran*

ORTOPEDSKO PODJETJE

»Soča«

LJUBLJANA, VRAZOV TRG ŠT. 4

- Telefon št. 31-364, ustanovljeno leta 1920

izdeluje:

*vse vrste ortopedskih pripomočkov,
tako: protez, aparatov, ortopedskih čevljev,
invalidskih vozičkov, vložkov za ploske noge
in predmete medicinske bandaže po najnovejših
metodah moderne ortopedije*

*Vabimo cenjene stranke, da nas po potrebi obiščejo in se prepričajo
o kakovosti naših izdelkov. Pridite, zadovoljni boste!*

Strokovne nasvete in druge informacije dobite brezplačno. Na nas se obračajte pismeno, osebno ali pa po telefonu